

2024

Nr. 3/19

Reformatų žinia

LIETUVOS EVANGELIKŲ REFORMATŲ KONSISTORIJOS APŽVALGINIS LEIDINYS

**150 metų
šiai Biržų reformatų
bažnyčiai!**

TURINYS

	375-asis Lietuvos evangelikų reformatų Sinodo suvažiavimas	3
Kun. Holger Lahayne	Ateikite pas mane visi... ..	7
	Biržų reformatų bažnyčios pastatui - 150 metų!	10
	Sinodą lydėję renginiai	11
Irena Andrukaitienė	Tarnystė Dievui, Lietuvai ir Tautai	12
	<i>IŠĖJĘ AMŽINYBĖN</i>	20
	Dieteris Freudenbergas.....	20
	Ingrida Korsakaitė	20
	<i>IVYKIAI</i>	21
	Ekumeninės pamaldos Kėdainiuose	21
	Konkursas <i>Žmonės kūrę ir kuriantys Biržus</i>	21
Liuda Prunskienė	Likę pėdsakai dulkėm nusėda	22
	Ekslibris kun. Adomo Šerno atminimui	25
	Pasirašyta Dubingių Radvilų pilies atkūrimo fondo sutartis	25
Donalda Venskienė	Sekmadieninės mokyklėlės vaikučių iškyla	25
Kęstutis Pulokas	Vilniuje trečią kartą kvietė „Radviliados“ skaitymai	26
Inga Krišukėnaitė – Jasėnienė	Vilniaus Radvilų gimnazija švenčia jubiliejų	26
	Radvilų gimnazijos himnas	27
	Prisiminta vargonininkė Gražina Petrauskaitė	27
	Gedulo ir vilties diena	27
Dalija Gudliauskienė	Senosios Vilniaus Evangelikų kapinės – Liuteronų sodas	28
	<i>Tiesos draugo</i> 100 metų jubiliejus	29
	SVEIKINAME	30
	Suteiktas Garbės daktaro vardas	30
	Santuokos Vilniuje ir Kaune	30
	Medininkų žudynių išvakarėse – kunigo TOMO ŠERNO knygos <i>MUITINĖS KRONIKOS</i> pristatymas	31

375-asis Lietuvos evangelikų reformatų Sinodo suvažiavimas

¹ *Džiūgaukite, teisieji, VIEŠPATYJE; dera, kad dorieji jį šlovintų.* ² *Šlovinkite VIEŠPATĮ lyra, skambinkite jam dešimtstyge arfa.* ³ *Giedokite jam naują giesmę, grokite, kiek galite, džiugiai šūkaudami.* ⁴ *Juk VIEŠPATIES žodis tiesus, visi jo darbai patikimi.* ⁵ *Jis myli, kas teisu ir teisinga; ištikimosios VIEŠPATIES meilės kupina žemė.*

Šiais 33-ios psalmės žodžiais Biržų evangelikų reformatų parapijos klebonas kun. Rimas Mikalauskas pradėjo 375-ojo Lietuvos evangelikų reformatų Sinodo suvažiavimo atidarymo pamaldas 2024 m. gegužės 25-ąją dieną.

Nuo šių metų Sinodų eiliniai suvažiavimai šaukiami jau anksčiau nei ankstesniųjų metų – Šventosios Trejybės savaitgalį, o ne per Jonines, kaip būdavo tarpukario laikais ir iki pat 2023-ųjų.

2024 metų Sinodo atidarymo pamaldoms presbiterijoje išsirikiavo ir pamaldas laikė aštuoni dvasininkai: 5 kunigai ir 3 katechetai.

Po pirmosios (250-osios) giesmės *Aukščiausiasis, Tau aš giedosiu*, kun. Sigita Veinzierl kreipėsi į Viešpatį *Atgailos malda*. Po 290-osios atgailos giesmės *O Dieve, kurs mus širdį* katech. Dainius Jaudegis perskaitė Dievo malonės Žodį iš *Laiško efeziečiams* III-io skyriaus 4-10 eilutes. *Tikėjimo išpažinimą* skaitė katech. Holger'is Lahayne.

Sinodą priėmusios Biržų evangelikų reformatų parapijos klebonas kun. Rimas Mikalauskas sveikino visus susirinkusius dalyvius – kuratorius, sinodalus, svečius – ir pranešė apie vykstančius renginius po Sinodo posėdžių, pristatė Vaikų dieninės stovyklos dalyvius, jos direktorę Danutę Nindriūnaitę ir stovyklai talkinsiančius iš Estijos atvykusius metodistų kunigą Andrus'ą Kask'ą ir jo žmoną diakonę Jeleną Kask. Būsiami stovyklautojai pasveikino į Sinodo atidarymo pamaldas susirinkusius tikinčiuosius ir svečius giesmele *Nuo ryto aušros...* Su stovyklautojais dirbo ir Vilniaus evangelikų reformatų bažnyčios varpininkas Vidmantas Kuprevičius. Stovyklautojai buvo išlydėti 76-ąja giesme *Ateik į širdį mano*.

Po giesmės į sakyklą pakilo gen. superintendentas kun. R. Stankevičius, sveikino 375-ojo Sinodo suvažiavimo dalyvius ir svečius, prašė Dievo palaimos, Jo malonės dovanų, remdamasis *Laiško romiečiams* žodžiais: *Meilė tebūna neveidmainiška... Švelniai mylėkite vienas kitą broliška meile... (Rom 12,9-13)*, kvietė susikaupti rimtiems darbams, kad posėdžiuose vyrautų pagarba, tolerancija, ir kad pirmiausia būtų atiduota Garbė Dievui.

Generalinis superintendentas išvardijo prieš 387 metus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, Didžiosios Lenkijos ir Mažosios Lenkijos evangelikų reformatų provincijų sudarytoje **Gdansko Agendoje** (1637 m.) surašytus Sinodo tikslus, nepraradusius aktualumo ir šiandien.

Pirmuoju – Sinodas buvo įpareigotas siekti **broliško sutarimo ir bendrystės atnaujinimo**. Šis sutarimas turėtų bujoti ne tik Sinodo suvažiavime, Konsistorijos ar kuratorių, dvasininkų sesijose, bet ir kiekviename Kristau surinkime – kiekviename tikėjimo brolyje ar sesėje.

Antras tikslas – **Visapusiška paguoda, mokymas, perspėjimas ir sutvirtinimas VIEŠPATYJE**. Labai svarbu ir prasminga, kaip jau minėta, ką bedarytume pasitikėti ir pavesti viską Viešpačiui. Ir šis augimas, tvirtėjimas turi būti vis primenamas, atnaujinamas, auginamas, ką *Agenda* ir nurodo. Taip pat ir mokymas bei perspėjimas – kaip apie Dievo Žodžio universalumą ir apaštalas Paulius moko, kad **visas Raštas yra Dievo įkvėptas ir naudingas mokyti, barti, taisyti, auklėti teisumui, kad Dievo žmogus taptų tobulas, pasirengęs kiekvienam geram darbui**.

Tuomet jau **trečiuoju Sinodo tikslu Agenda** primena ir apie tai, kad reikalingas **savivaldos geras pataisymas, atnaujinimas ir šventos drausmės – krikščioniškos atsakomybės pareikalavimas, jei kas iš Kelio kryptų**. Šiame paraginame turime pripažinti, – pabrėžė generalinis superintendentas, kad sugebame išsikelti sau tikslus, taip pat dažnai žinome kaip tai padaryti, tačiau vykdyti, daryti – nebesugebame, neberandame laiko, jėgų, sveikatos – o jei neieškant pasiteisinimų – pritrūksta atsakomybės. Visada melskime Dievo, kad neleistų mums pamiršti krikščioniškos atsakomybės, įsipareigojimų, pažadų.

Ketvirtasis tikslas – vėl apie atsakomybę, drausmę ir tvarką. Dievas ne tik maloningas, mielaširdingas, atlaidus, Dievas yra ir tvarkos Dievas, ir iš mūsų Jis reikalauja tvarkos ir neapkenčia nuodėmės, todėl šis Sinodo tikslas, tikriausiai, pats nemaloniausias, bet irgi labai reikalingas – **Dėl pašalinimo iš bendrystės tų, kurie nuo blogybių neatsitraukia, bei atgailaujančiųjų brolių priėmimas bendrystėn**.

Pagaliau, išsprendę nemalonius drausmės ir griežtus atsakomybės klausimus, galime pereiti prie, tikriausiai, labiausiai malonaus Sinodo tikslo – **Ordinacijos**. *Labai tikiu, kad ir šio Sinodo metu mes visi patirsime šią Viešpaties malonę ir džiaugsmą*, – sakė aukščiausias Lietuvos evangelikų reformatų Bažnyčios dvasininkas.

Šeštasis Sinodo tikslas mus nuleidžia iš padebesių – iš Sinodo *aukštybių* – prie svarbiausių bažnytinių klausimų ir sprendimų, ir sako, kad turime kalbėti ir spręsti klausimus dėl bendrų reikalų **Viešpaties surinkimuose (parapijose)**. Dievui nėra per sunkių darbų, kaip ir mums atrodančių, nereikšmingų klausimų. Sinodas yra taip pat ir ta vieta, kur sprendžiame parapijų klausimus, jei jos negali su tuo susidoroti pačios.

Tikėjimo namiškiams, pirmiausia sinodalams, ir tiems, kurie patarnauja, kad suvažiavimas vyktų sklandžiai, kun. R. Stankevičius linkėjo darnaus darbo, pasitikėjimo Dievo vedimu, Dvasios ramybe ir Jėzaus Kristaus meile ir, kaip apaštalas Paulius ragina šiandienos skaitinyje: **Nebūkite apsileidę, bet uolūs, karštos dvasios, tarnaukite Viešpačiui** (Rom 12,1). Amen

Generaliniam superintendantui paliekant sakyklą, susirinkusieji, giedodami 81-ąją giesmę *Šventoji Dvasia, eikš pas mus*, prašė Šv. Dvasios vedimo Sinodo darbe.

Už Viešpaties Stalo sustoję kunigai R. Mikalauskas, R. Stankevičius, S. Veinzierl meldė Dangiskąjį Tėvą pagalbos, vedimo šio Sinodo darbui, kad dalyviai girdėtų Viešpaties Žodį ir priimtų tinkamus sprendimus Dievo jiems patikėtai Bažnyčiai valdyti, Jo garbei gyventi, prašė Jo sava Šventąja Dvasia laiminti, stiprinti Sinode dirbančius, kad Viešpaties Garbė šviestų pasauliui iš Biržų šventovės. Visi kartu meldėsi *Tėve mūsų* malda.

Generalinis superintendentas kun. R. Stankevičius paskelbė 375-ąją Sinodo suvažiavimą atidarytu – ***Viešpats telaimina visus!***

Jau nuo senų laikų (nuo XVII a.) priimta, kad kiekvieno *Lietuvos Vienetos* Sinodo darbas pradedamas perskaitant kunigaikštystės Liudvikos Karolinos Radvilaitės, Brandeburgo margrafės, daugelio ano laiko reformatų bažnyčių globėjos ir fundatorės *Laiškas generaliniam Lietuvos Evangelikų Reformatų Sinodui*, rašytas Neuburge, 1689 metų gegužės 25 dieną. Jį perskaitė kun. Sigita Veinzierl.

Sinodo atidarymo pamaldos baigtos vice superintendento kun. R. Mikalausko Aaroniškuoju palaiminimu bei paskutine 170-ąja giesme *Duok būt tavais ir likti*, kurią visi giedojo stovėdami.

Po neilgos pertraukos, Sinodo darbą pradėjo vicedirektorius *ex officio* – generalinis superintendentas kun. R. Stankevičius, suteikdamas žodį Mandatų komisijos pirmininkę Astą Skeberdytę pavadavusiai Ingai Jasėnenei, kuri pranešė, kad į Sinodą atvyko 34-i sprendžiamąo balso teisę turintys Sinodo nariai: visi 8 dvasiniai ir 8 pasaulietiniai kuratoriai, 18 parapijų delegatų, atstovaujančių visoms Lietuvos ev. reformatų parapijoms, tame skaičiuje ir Varšuvos *Lietuvos Vienetos* reformatų parapijos delegatas Przemislaw'as Mac'as.

Sklandžiam Sinodo darbui renkamas Sinodo Direktorius ir pavaduotojas. Direktoriumi išrinktas vilnietis kurat. Nerijus Krikščikas, vicedirektoriumi pagal pareigas patvirtintas gen. superintendentas kun. Raimondas Stankevičius.

Cenzoriumi 375-ame eiliniame Sinodo suvažiavime, vykusiam 2024-05-25 Biržuose, išrinktas kun. Rimas Mikalauskas, Sinodo sekretore – kun. Sigita Veinzierl.

Atlikus būtinus procedūrinius veiksmus, pasveikinti sinodalus buvo suteiktas žodis svečiui iš Suomijos – kunigui Joonui Laajanen'ui. Raštu Sinodą sveikino JAV Čikagos evangelikų reformatų Kolegijos Prezidentas dr. Paulius Slavėnas ir kunigė - diakonė Erika Dilytė-Brooks, Vokietijos Lippės Evangelikų Bažnyčios ekumeninių ryšių vadovas kun. Frank'as

Erichsmeier'is bei viena iš Lietuvos Respublikos vadovų – Ministrė pirmininkė Ingrida Šimonytė.

Antroje Sesijoje buvo išklaustytos ir patvirtintos generalinio superintendento kun. R. Stankevičiaus, Konsistorijos prezidento kurat. N. Krikščiko, Revizijos komisijos pirmininkės Danguolės Jursienės ataskaitos – pranešimai bei Sinodo buhalterės Redos Trečiokaitės finansinė ataskaita.

Buvo išklausti ir Lietuvos evangelikų reformatų parapijų bei Sinodo įsteigtų įstaigų pranešimai ir ataskaitos: Biržų, Vilniaus, Papilio, Panevėžio, Švobiškio, Nemunėlio Radviliškio, Kėdainių, Kauno, Šiaulių ir Varšuvos *Lietuvos Vienetos* parapijų bei VšĮ *Krikščioniškas vaikų darželis* vadovės Dž. Stankevičienės.

Vienas reikšmingiausių priimtų kanonų buvo Kanonas II-2024 *Apie misiją kunigo tarnystei*. Dvasininkų sesijai pritarus (2024-04-18), Konsistorijoje išlaikius patikrinamąjį egzaminą ir gavus pritarimą (2024-05-14), Sinodui pripažinus tinkamą kompetenciją kunigo ordinacijai, katech. Holgerį Lahayne ordinuoti į kunigus. Generaliniam superintendentui pavesta atlikti ordinaciją per Sinodo iškilmingas pamaldas 2024 m. gegužės 26 d., Biržų evangelikų reformatų bažnyčioje. Kanonas įvykdytas. Naujai ordinuoto kunigo Holgerio Lahayne pamokslas iš Biržų bažnyčios sakyklos skelbiamas spaudoje.

Priimtas Kanonas III-2024 *Apie misijas*, kuriuo patenktas kun. Tomo Šerno prašymas atleisti jį iš užimamų administracinių pareigų Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos parapijose, paliekant jį Jonavos reformatų parapijos administratoriumi ir Vilniaus parapijos II dvasininku.

Kanonu IV-2024, po ordinacijos, kunigo tarnystei Holgeris Lahayne skiriamas Vilniaus reformatų parapijos klebonu.

Kanonu V-2024 suteikta katech. Dainiui Jaudegiui Sinodo dispensa (įgaliojimas) Viešpaties Vakarienės administravimui ir jis paskirtas Kauno evangelikų reformatų parapijos administratoriumi.

Kanonu VI-2024 kunigė Sigita Veinzierl paskirta Klaipėdos reformatų parapijos administratore.

Priimtas svarbus kanonas X-2024 *apie Lietuvos evangelikų reformatų Bažnyčios narystę tarptautinėse organizacijose*. Padėtas galutinis taškas, atsiribojant nuo *Pasaulio reformatų bažnyčių bendrijos* (toliau – WCRC, trumpinys nuo angliško pavadinimo World Communion of the Reformed Churches). Ši tarptautinė bažnytinė organizacija nutolo nuo reformatų konfesinių išpažinimų. Lietuvos Bažnyčia jau daugiau nei dešimt metų nebesiunčia savo atstovų į WCRC tarptautinius renginius ir nemoka narystės mokesčių *De facto Lietuvos Bažnyčia nebedalyvauja WCRC veikloje. Dvasininkų sesijose šia tema buvo ilgą laiką diskutuojama ir sutarta, kad narystė WCRC nebėra pagrįsta tikėjimo išpažinimo pagrindu Lietuvos evangelikų reformatų Sinodas, remdamasis aukščiau išvardintais faktais, priima sprendimą apie savo narystės nutraukimą WCRC tarptautinėje organizacijoje*, – skelbiama kanone.

Priimtas Kanonas XII-2024, kuriuo pripažįstame tikėjimo broliais ir sesėmis tuos, kurie savo tikėjimą yra patvirtinę (yra konfirmuoti) ne tik *Heidelbergo katekizmo* (1563), *Antrojo šveicariškojo išpažinimo* (1566) ar *Mažojo katekizmo* (Vilnius, 1598; Kėdainiai, 1653), bet ir *Belgiškojo išpažinimo* (1561), *Vestminsterio tikėjimo išpažinimo* (1648) ir *Vestminsterio trumpojo katekizmo* (1647) pagrindu, laikome jų Konfirmaciją galiojančia ir jų Tikėjimo išpažinimą tinkamu narystei vietiniame Lietuvos evangelikų reformatų Bažnyčios surinkime.

Tikėjimo broliai ir sesės, atvykę iš užsienio presbiterijonų ar reformatų Bažnyčių, pageidaujantys surinkimo (parapijos) nario teisėmis prisijungti prie Lietuvos ev. reformatų Bažnyčios ir jos konkretaus vietinio surinkimo, į surinkimo narių sąrašą bus įtraukiami tuomet, kai bus supažindinti su vietinės bažnytinės savivaldos principais, pamaldų tvarka ir pasižadėję vietinio surinkimo vyresniesiems jų laikytis. Apie naujo asmens narystę vietiniame Surinkime turi būti įrašas vietinio surinkimo vyresniųjų institucijos protokole. Dvasininkas sekmadienio pamaldose turi paskelbti apie naujai priimtuosius surinkimo narius. Šiuo sprendimu Bažnyčia sudaro sąlygas įsijungti į bažnytinį gyvenimą atvykstantiems tikintiems užsieniečiams iš giminingų reformatų ir presbiterijonų konfesijų ir dvasiškai turtingai gyventi Lietuvoje.

Pernai, 374-ajame Sinodo suvažiavime, buvo nutarta sudaryti 2024 metų Bažnyčios nacionalinio lygmens biudžetą, už kurio paskaičiavimą būtų atsakingas Senjoratas, o jį patvirtintų Konsistorija. 375-sis Sinodo suvažiavimas 8-u memorialu patvirtino 2024 m. papildytą Sinodo biudžetą, kurį š. m. sausio mėn. buvo patvirtinusi Konsistorija.

Sinodas išklaušė ir susipažino su LERB ir Suomijos Lahti reformatų parapijos bendradarbiavimo susitarimo tekstu, kurį pasirašė gen. superintendentas kun. R. Stankevičius ir Suomijos Lahti reformatų surinkimo ganytojas kun. J. Laajanenas.

Buvo pakartotas 2021 m. memorialas (*Mem. 13-2021*): *Apie paminklo Reformacijai ir lietuviškos raštijos pradininkams atminti eigą*. Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugijos pirmininkui kurat. Donatui Balčiauskui pristačius paminklo statybos projektą, Sinodas išreiškė padėką kurat. Donatui Balčiauskui ir ragina parapijas bei parapijiečius aukoti paminklo *Reformacijai ir lietuviškos raštijos pradininkams* atminti pastatymo reikmėms.

Paskutiniu kanonu XIII-2024 įvardinta ateinančių metų eilinio Sinodo suvažiavimo data: 2025 metų Šv. Trejybės savaitgalis – birželio 14-15 dienomis, Biržuose.

375-asis Lietuvos evangelikų reformatų Bažnyčios Sinodo suvažiavimas užbaigtas tradicine uždarymo pamaldų dalyvių bendra nuotrauka ant Biržų bažnyčios laiptų ir Agapės bendrystė parapijos kiemelyje.

InfoRef_LT

Foto R. Jaudegienės ir Audronės Risakovienės

Ateikite pas mane visi...

Pamokslas, pasakytas po Ordinacijos kunigu 2024 m.
gegužės 26 d. Sinode Biržuose

²⁸ Ateikite pas mane visi, kurie vargstate ir esate prislėgti; aš jus atgaivinsiu! ²⁹ Imkite ant savo pečių mano jungą ir mokykitės iš manęs, nes aš romus ir nuolankios širdies, ir jūs rasite savo sieloms atgaivą. ³⁰ Mano jungas švelnus, mano našta lengva. (Mt 11,28-30)

Kada prasidėjo Reformacija? Žinoma, evangelinių bažnyčių nariai ir visi

išsilavinę žmonės atsakytų taip: 1517 metais, spalio 31 dieną, kai Martynas Liuteris paskelbė savo 95 tezes. Tačiau per visą XVI amžių joks evangelikas taip nebūtų atsakęs. Nes idėja sieti Reformacijos pradžią su šiuo konkrečiu įvykiu kilo tik XVII amžiaus pradžioje. Tik 1617 m., taigi praėjus net visam šimtui metų pirmą kartą buvo paminėtas tezių paskelbimas.

Todėl klausiu dar kartą: kada prasidėjo Reformacija? Atsakyti būtų galima ir taip: Ji prasidėjo, kai reformatoriai atrado Evangeliją. Martynas Liuteris vieną dieną ėmė ir suprato apaštalo Pauliaus eilutę iš *Laiško romiečiams* 1,17: *Teisusis gyvens tikėjimu*. Tada jis pasijuto tarsi *naujai gimęs ir pro atviras duris įžengęs į patį rojų*. Tada jis patyrė vidinį atsinaujinimą – savo širdies reformaciją.

Mūsų reformatų konfesijos pradininkas Ulrichas Cvinglis buvo, kaip ir Liuteris, kunigas. Jis irgi gilinosi į Šventojo Rašto studijas ir 1516 metais pagaliau suvokė Evangelijos esmę. 1519 metų sausio mėnesį Cvinglis tapo Ciuricho svarbiausios bažnyčios, Grossmünsterio, kunigu. Nuo tų metų pirmos dienos iki rudens jis išpamokslavo visą *Evangeliją pagal Matą*, aiškindamas vieną eilutę po kitos.

Liuteris labai mėgo Pauliaus laiškus, o šveicaras – brangino Evangelijas, ypač Mato. Ir Naujojo Testamento laiškuose, ir evangelijose skamba Evangelija – Geroji naujiena. Viename pirmųjų savo veikalų Cvinglis rašo: *Klausyk Evangelijos! Tai tam tikra žinia ir patikininimas: Kristus stovi prieš tave, kviečia tave išskėstomis rankomis ir sako: 'Ateikite pas mane visi, kurie vargstate ir esate prislėgti; aš jus atgaivinsiu.'* [Mato 11, 28] Kokia gera naujiena...! Ši Evangelijos pagal Matą eilutė tapo reformatoriaus moto. Ji yra visuose jo spausdintų raštų antraštiniuose puslapiuose. Šiandien ji taip pat puošia vieną iš įėjimų į Ciuricho Grossmünsterio bažnyčią (vadinamas Cvinglio durimis).

Tad ir mes šiandien pabandykime atskleisti Evangeliją Cvingliui taip patikusiose trijose Mato teksto eilutėse. Aš tai padarysiu keturiais klausimais: *Kodėl mes vargstame? Kas toks yra Jėzus? Ką Jėzus dovanoja? ir Ar tu jau atėjai pas Jėzų?*

Kodėl mes vargstame?

Jėzus kviečia ateiti visus tuos, kurie vargsta ir yra prislėgti (28 eil.). Kas žmones vargina ir slegia? *Evangelijos pagal Matą* dvidešimt trečiame skyriuje randame atsakymą: Rašto aiškintojai ir fariziejai *riša sunkias, nepakeliamas naštas ir krauna žmonėms ant pečių...* (Mt 23,4). Tais laikais fariziejai buvo prikūrę žmonėms daugybę naujų įsakymų, kurie buvo daug sunkesni negu tie, kurie apreikšti Senajame Testamente.

Situacija XVI a. pradžioje buvo panaši. Vienoje iš savo *Šešiasdešimt septynių tezių* Cvinglis kaltina Romos bažnyčią, kad ji *neprotingais įsakymais* baudžia ir išvargina žmones. Tezių komentare jis cituoja 28 eilutę ir mini tuo metu populiarias religines prievoles kaip aukas vienuoliams, atlaidų raštų pirkimą ir piligrimystę. Cvinglis pabrėžia, kad tokie įsakymai yra žmonių išgalvoti ir neturi pagrindo Biblijoje.

Šiandien dauguma žmonių apie Dievą mažai tegalvoja. Retas jaučia tikrą religinių darbų našta, kadangi religija jiems tiesiog nerūpi. Ir pats gyvenimas, ypač Vakaruose, yra žymiai geresnis nei bet kada anksčiau, tad ir jokio tikro vargo daugeliui kentėti visai nereikia. Kas gi šiandien mus prislegia?

Labai daug žmonių šiandien pritartų tokiam teiginiui: Jei nori sužinoti, kas esi ir koks yra tavo gyvenimo tikslas, ieškok atsakymų viduje, savo širdyje. Gyvenimo prasmė – tai pažvelgti į save ir išsiaiškinti savo giliausius troškimus. Jei nori, kad tavo gyvenimas būtų visavertis ir sėkmingas, turėtum siekti to, ko labiausiai troški. Tai raktas į laimę! ➤

Visa bėda, kad nuolatinis ir stiprus spaudimas pačiam kurtis gyvenimo prasmę, siekti sėkmingos karjeros ir ieškoti tobulo asmeninės laimės labai prislegia ir kartais net varo į neviltį. Visas šis savęs realizavimo projektas peržengia mūsų jėgas ir galimybes. Patys ne kartą esame patyrę, kaip gyvenimo kontrolė išsprūsta iš rankų.

Socialinės psichologijos ekspertai bei Vakarų valstybių statistika patvirtina, kad žmonės su savimi tempia didelę našta: kenčia nuo vienatvės ir beprasmybės, juos kamuoja nerimas ir nepasitenkinimas bei nesaugumas. Todėl priklausomybės nuo alkoholio, medikamentų, narkotinių medžiagų, interneto, lošimų, pornografijos ir kitų stimuliatorių plinta tarsi pavoingas užkratas.

Visais laikais vargas žmogų prislegia tuo sunkiau, kuo labiau jis būna nutolęs nuo Dievo; kai gyvenimo namą stato ant savęs ir žvelgia pirma į save, o ne į dangų. Būti autonomiška būtybe, savo sielos kapitonu, savo gyvenimo viešpačiu, būti geru be Gėrio šaltinio, be Dievo – Cvinglis tiesiai sako, jog tai kvaila ir tik vargina, nes ne tam mes buvome sukurti.

Kas toks yra Jėzus?

Keturiuose Evangelijose nemažai sužinome apie Jėzų: apie Jo keliones su mokiniiais po Galilėją ir kitur, apie Jo bendravimą su žmonėmis; plačiai aprašyti ir Jėzaus padaryti stebuklai bei Jo kalbos. Mūsų tekstas ypatingas tuo, kad jame Jėzus kalba *apie savo širdį*, leidžia tiesiai žvelgti į savo vidų. Širdis – tai žmogaus asmenybės centras, tai mūsų „Aš“. Jėzus 29 eilutėje mums paaiškina, kas jis toks, koks Jo būdas ar charakteris. Čia Jis save apibūdina dvejomis sąvokomis: *romus* ir *nuolankios širdies*.

Pradėkime nuo antros sąvokos. Bendrai *nuolankumą* nėra sunku suprasti. Nuolankus žmogus blaiviai ir sąžiningai suvokia tikrovę, pripažįsta savo stoką, ribas bei ydas. Krikščionis nuolankiai išpažįsta: aš nesu Dievas, todėl Jį garbinu ir Jam paklustu. Juk Jis yra aukštai danguje, o aš – tik kūrinys ir dar nusidėjėlis.

Ką tada reiškia, kad Jėzus nuolankus? Būtų galima versti ir žodžiu *žemas*. *Laiške romiečiams* 12,16 daiktavardis, atitinkantis mūsų teksto būdvardį, skamba taip: „Nesididžiukite, bendraukite su *žemesniaisiais*“ (NEV); ir atitinkamas veiksmazodis *Laiške filipiečiams* 2,8: „jis [Jėzus] *nusižemino*, tapdamas klusnus iki mirties“.

Žemas yra svarbus žodis neįgaliesiems. Jeigu slenkstis į pastatą yra žemas, jie gali lengviau įeiti. Kiekviena laiptų pakopa sėdintiems vežimėlyje yra iššūkis; vos keli centimetrai daugiau ir prieiga tampa neįmanoma. Todėl Jėzus yra žemas ta prasme, kad Jis – nors ir būdamas Dievas – yra lengvai *prieinamas*.

Evangelijose skaitome, kad prie Jėzaus tikrai galėjo prieiti visi: turtingieji ir vargšai, moterys ir vaikai, žydai ir samariečiai, fariziejai ir nusidėjėliai, prostitutės ir muitininkai. Jis atrodė kaip visi, rengėsi kaip visi ir kalbėjo žmonių kalba. Niekam nereikėjo registruotis vizitui pas Jį ar laukti pusmetį. Ir nereikėjo prasibrauti pro apsauginių ratą.

Dabar Jėzus yra Danguje, bet Jo nurodymas *ateikite* vis dar galioja. Jis išaukštintas, bet tikrai ne *per* aukštas. Mums nereikia tariamai labiau žmogiškų tarpininkų kaip Marija ar šventieji, nes Jis vis dar yra tikras Dievas ir *tikras žmogus* ir mus tikrai gali suprasti bei užjausti. Mes vis dar per tikėjimą *galime* pas Jį ateiti; kliūčių nėra, viskas sklandžiam įvažiavimui yra paruošta.

Mes *galime* ateiti pas Jėzų, nes Jis nestovi per aukštai virš mūsų. Bet ar mes *norime* pas Jį ateiti? Į šį klausimą atsako pirma sąvoka: *romus*. Kitas vertimas būtų *švelnus*. Žemas – ir dar švelnus? Ar tai ne per daug? Nepainiokime Jėzaus švelnumo su silpnumu. Juk *Evangelijos pagal Matą* 11-ame skyriuje nuo 20 eilutės Jis griežtai kalba apie teisną: *vargas tau...* Pats Jėzus evangelijose neretai įspėja dėl amžinojo teismo ir pragaro. Per Dievo Sūnų viskas sukurta, ir vieną dieną Jis grįš kaip galingas Teisėjas. Be to, Jėzaus stebuklai aiškiai parodė, kad Jis turi *galią* gamtai, ligoms ir demonams.

Ganytojo vaizdinys padeda mums suprasti, kaip suderinti stiprumą ir švelnumą. Dievas jau Senajame Testamente lyginamas su ganytoju. *Viešpats Dievas ateina su galia*, – rašoma Izaijo knygoje. Bet tęsiama taip: *Jis ganys savo bandą kaip piemu, surankios avinėlius, juos neš prie krūtinės, o avis su jaunikliais vedžios „švelniai“* (Iz 40,10–11, Burbulio vert.).

Karalius Dovydas jaunystėje irgi buvo piemu. Jis kovojo su plėšriais gyvūnais, drąsiai nugalėjo filistinietį Galiotą. Dovydas buvo karo didvyris, bet kartais elgėsi stebėtinai švelniai. Jis visai nepritarė savo priešo Sauliaus karo vado Abnero nužudymui. Ir patį Saulių jis paliko gyvą, kai turėjo galimybę jį užmušti. Dovydo vyriškumas buvo brandus; jis išmoko švelnumo, todėl galėjo vadovauti ne tik kariuomenei, bet ir tautai.

Dovydo elgesys yra nuoroda į Jėzų. Šis, irgi Karalius ir Gerasis ganytojas, savyje suderina galią ir gerumą, stiprumą ir švelnumą. Jis yra ne vien labiausiai prieinamas – Jis yra ir labiausiai *suprantantis* ir *užjaučiantis*. Pas tokį mes ne tik galime, bet ir *norime* ateiti.

Ką Jėzus dovanoja?

Vargstantiems Jėzus pažada: *aš jus atgaivinsiu... rasite savo sieloms atgaivą* (28 ir 29 eil.). Manau, kad labiau tinkamas vertimas būtų toks: „suteiksiu jums *atilsį*“ (LBD, Gudauskienė/Dikevičius). Atilsis ar ramybė, galimybė ilsėtis – tai primena mums šabą, ketvirtąjį įsakymą iš Dekalogo. Septintosios dienos ramybė buvo ir yra skirta fiziniam poilsiui po sunkios darbo savaitės. Bet šabo atilsis taip pat yra nuoroda į sielos išgelbėjimą, simbolizuoja ramybę pas Dievą – amžinybę.

Naujajame Testamente *Laiško hebrajams* trečias ir ketvirtas skyrius išplečia šią mintį. Įžengti į Dievo atilsį – tai būti išgelbėtam. Izraelio tauta buvo išlaisvinta iš Egipto vergovės, išgelbėta, ir keliavo link Kanaano žemės; ten jiems buvo pažadėtas palaimintas gyvenimas ir atilsis. Panašiai ir su krikščionimis: per tikėjimą jau esame išteisinti, išlaisvinti iš velnio galybės, keliaujame link dangiškojo ir amžinojo miesto; ten mūsų ramybė su Dievu bus tobula. Kol kas mes esame piligrimai, dar nepasiekėme galutinio tikslo, bet jau dabar galime tikrai *nurimti* Dieve, jau dabar mūsų siela ragauja pirmųjų amžinojo poilsio vaisių.

Tarsi viskas gražu ir nuostabu, bet Jėzus moka nustebinti. Būtent šiame Gerosios naujienos pristatyme Jis kalba *apie jungą*! Juk jungas – tai *sunkaus darbo* įrankis. Jungas uždedamas jaučiams ar arkliams tam, kad jie trauktų plūgą ar vilktų sunkų krovinį. Taigi, kai Jėzus siūlo jungą, Jis siūlo tai, ko – kaip gali atrodyti – pavargusiems reikia *mažiausiai*. Jiems reiktų čiužinio arba atostogų, bet ne jungo.

Čia matome, kaip Jėzus sąmoningai provokuoja. Ko Jis tuo siekia? Jungas riboja gyvulį, neleidžia jam eiti kur tik panori. Jungą uždeda ūkininkas, gyvulio šeimininkas ar savininkas. Todėl jungas Biblijoje dažnai yra *valdymo* simbolis. Šalių valdovai ir ponai uždeda gyventojams naštas, pavyzdžiui, duoklę, mokesčius ir t.t. Tai savotiškas jungas.

Bet dabar atkreipkime dėmesį į Jėzaus žodžius: „Imkite ant savo pečių *mano* jungą ir mokykitės iš *manęs*, nes aš romus... *Mano* jungas švelnus, *mano* našta lengva.“ Čia Jėzus Kristus mums štai ką sako: gyvenime jūs visi nešiojate įvairias naštas, jūs visi vaikščiojate su savo jungais, kuriuos gražiai vadinatė savo svajonės arba laimės siekimu. Bet aš jums sakau: Imkite *mano* jungą. Eikite su *manimi*, priimkite mano žodžius ir darbus – priimkite *mane*. Tik šis jungas yra geras ir lengvas, malonus ir švelnus, nes aš esu maloningas ir švelnus.

Jėzaus žinia provokuoja, bet ir teikia *paguodos*. Tik Jo jungas yra geras, tik Jo valdymas yra švelnus, tik priklausomybė nuo Jo išgelbsti. Didžioji iliuzija yra manyti, kad galime būti visiškai laisvi ir autonomiški. Iš tikrųjų mes visada kažkam tarnaujame, esame kažkieno nuosavybė. Biblija sako, kad žmogus *sukurtas* būti su Dievu ir *priklausyti* Jam. Nepriklausymas *nuo* Dievo yra nuopuolio pasekmė. Per tikėjimą į Jėzų Kristų žmogus įgyja naują, gerą ir jam palankų savininką. Netenkame savo įsivaizduojamos autonomijos – tačiau būtent tai ir yra *geroji* naujiena!

Jėzus nežada ištraukti mus jau dabar iš nuodėmingo pasaulio, Jis nesiūlo pabėgimo nuo visų problemų ir žemiškų kančių. Jis nesako: su *manimi* bus tik lengva. Tik visų klaidingų religijų ir ideologijų pranašai šaukia: šalin visus jungus! Jėzus nori padovanoti jungą, kuris bus malonus; jungą, kuris kelyje iki dangiškojo miesto mums yra reikalingas. Jėzus Kristus sako: tapk mano nuosavybe, atsisakyk savo nepriklausomybės ir tai bus *tavo vienintelė paguoda gyvenant ir mirštant* (Heidelbergo katekizmas, 1).

Ar tu jau atėjai pas Jėzų?

Tad ką turime daryti? Tekste duodamas atsakymas yra aiškus: turime ateiti pas Jėzų, imti ant savo pečių Jo jungą ir mokytis iš Jo. Bet pirma pakalbėkime apie pradžioje minėtą žvilgsnį į save. Žinoma, žvelgti į save nėra atmetinas veiksmas – tik reikia blaiviai ir sąžiningai tai daryti. Taip pažiūrėję į savo vidų, pamatytume daugybę konfliktuojančių norų ir geidulių; ne vien tik svajones ir šviesios troškimus, bet ir norą vadovauti, išnaudoti ir kitą pavergti savo interesams. Jonas Kalvinas kalba apie labirintą mummyse. Pasiklysti jame nesunku. Gal mūsų gyvenimas išoriškai ir atrodo visai tvarkingas, stabilus ar net blizgantis, tačiau iš tiesų mummyse vyrauja betvarkė. Visi, pasižvalę po savo vidų, rastume nerimo, baimių, pagundų, ambicijų, vienatvės... – arba mūsų *Katekizmo* vienu žodžiu variant: vargo.

Jeigu pripažįstame savo vargą, tai esame pasiruošę ateiti pas Jėzų, kuris pažada atgaivinti. Apie atėjimą pas Dievą ir Jėzų Evangelijose nemažai kalbama. Mūsų tekste vienintelis tiesioginis *įsakymas* visiems taip pat skamba vienu žodžiu: ateikite! Nors tai imperatyvas, bet iš tiesų yra labiau kvietimas. Juk nesame verčiami ateiti. Cvinglis buvo teisus: „Kristus stovi prieš tave, *kviečia* tave išskėstomis rankomis...“

Jėzaus Kristaus Evangelija yra didžiausias ir svarbiausias iš visų gyvenimo kvietimų. Į ją taip pat kiekvienas turi atsakyti. Ar tu jau atsakei? Ar jau nuėjai, kai buvai kviestas? Reformatų kilmė nesuteikia atilsio; vien tik krikštas neatgaivina; vaikščioti į bažnyčią ar sudalyvauti kapinių šventėse – visa tai yra geri dalykai. Bet juk Jėzus nesako „ateikite į bažnyčią“ ar pan., bet sako „ateikite *pas mane*“.

Ateikite, imkite, mokykitės – Jėzus *įnirtingai* kviečia ir prašo. Jis nekviečia vieną kartą pas Jį ateiti kaip į renginį, o paskui vėl išeiti namo. Jis kviečia į kelionę, nes su jungu ant pečių reikia judėti, eiti į priekį. Jis kviečia *mokykitės iš manęs*. Jėzus nori, kad taptume *Jo mokiniais*, eitume į Jo mokyklą. Bet Jis neapkrauna mus storų vadovėlių turiniu ir negrasina griežtais egzaminais. Jis kviečia eiti Jo pėdomis ir su Juo, imti pavyzdį iš Jo. Jėzus sako: drąsiai *pasitikėkite manimi*, nes esu ne tik galingas ir ryžtingas, bet ir malonus ir švelnus.

Pernai Konsistorija nusprendė pradėti mokymo programą Bažnyčios vyresniesiems ir visiems, kurie nori įsigilinti į Bažnyčios pagrindus – Bibliją ir istoriją, mūsų Išpažinimus ir Bažnyčios tvarką bei teisę. Tai vienas iš būdų paklusti Jėzaus nurodymui: mokykitės iš manęs. Galų gale visas šis mokymas turi tarnauti tam, kad panašėtume į Jėzų. Jeigu Jėzus yra mūsų vyriausiasis mokytojas, tai visi Bažnyčios mokytojai turi imti pavyzdį iš Jėzaus būdo. O visi Bažnyčios mokiniai – tai mes visi – turėtume džiaugtis: valio, galėsime mokytis iš Jėzaus! Kas gali būti geriau!

Sinodo sprendimu išstojome iš *Pasaulinės reformatų bažnyčių bendrijos (PRBB-WCRC)*. Giliausia priežastis buvo tokia: ši Sąjunga Jėzaus vardu nebeskelbia *ateikite!*; ji apleido Evangeliją; jai labiau rūpi visai kitokie dalykai. Mūsų Bažnyčia, kaip ir visos iš Reformacijos išaugusios Bendrijos, yra pašaukta kviesti tapti Jėzaus mokiniais ir patirti sielos atgaivą bei ramybę. Turime grįžti prie savo reformatiškų šaknų, nuo kurių atitolo PRBB. Turime imti pavyzdį iš reformatorių, tokių kaip Liuteris, Cvinglis ir Kalvinas, kurie patyrė širdies atnaujinimą, nes atrado Evangeliją. Jeigu asmeniškai ir kartu imsime ant savo pečių Jėzaus jungą, Jo žodį ir mokymą, ir jeigu būsime tikrai pasiryžę iš Jo imti pavyzdį ir mokytis, tada ir mūsų Bažnyčia atsinaujins. Amen.

Kun. Holgeris Lahayne

Restauruotos Vilniaus reformatų bažnyčios durys

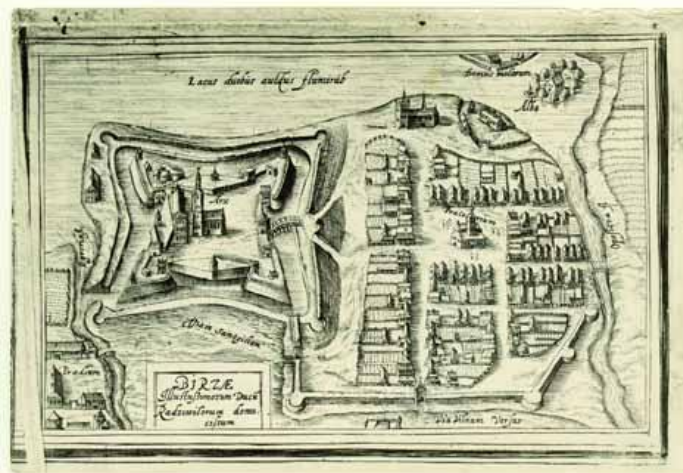
Biržų reformatų bažnyčios pastatui - 150 metų!

1874 m. rugpjūčio 18 d. Lietuvos Vienatos Sinodo metu buvo pašventinta dabartinė Biržų reformatų bažnyčia. Pašventinant dalyvavo gen. superint. Steponas Lipinskis, Vilniaus distrikto konsenjoras Juozas Glovackis, Baltarusijos senjoras Janas Mandzelovskis ir konsenjoras Aleksandras Kavelmacheris, Žemaitijos distrikto senjoras Konstantinas Mačiulskis ir konsenjoras Oskaras Kurnatovskis, Kolegijos prezidentas Edvardas Grotkovkis, Kolegijos gen. sekretorius Tomas Lipinskis, kunigai: Martynas Cumftas (Nem. Raadviliškis), Andrius Kadaras (Papilys), Vladislavas Mandzelovskis (Kėdainiai), Vladislavas Ceraskis (Vilnius), diakonas Adolfas Neimanas

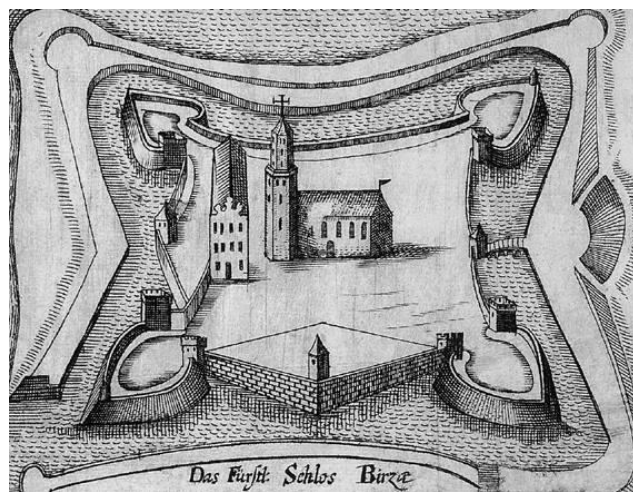
1547 m. vasario 12 d. Mikalojui Radvilai Rudajam Romos imperatorius Karolis V už nuopelnus kovose su stačiatikiais ir totoriais suteikė Šv. Romos imperijos kunigaikščio titulą. Biržai tampa Biržų-Dubingių kunigaikštystės centru. Mikalojus Radvila Rudasis testamentu Biržus užrašė savo sūnui Kristupui Radvilai Perkūnui (1547-1603).

Pirmojoje Biržų miestą vaizduojančioje Tomašo Makovskio graviūroje matome keletą pastatų – tvirtovės rūmus, miesto savivaldos simbolį – rotušę ir dvi bažnyčias. Viena stovėjo Širvėnos ežero pakrantėje, kita – tvirtovės kieme, tiesiai prieš rūmus. Abi jos buvo, kaip miesto įkūrėjas Kristupas Radvila Perkūnas pabrėžė, *tikrai krikščioniško tikėjimo* – evangelikų reformatų.

Manoma, kad pirmoji reformatų bažnyčia Biržuose buvo pastatyta 1587 metais tvirtovės kieme, tiesiai prieš rūmus. T. Makovskio graviūroje matoma mūrinė bažnyčia, kurios akcentu buvo gerokai už pačius rūmus aukštesnė keturių aukštų varpinė su vėjarode ir aukšta smaile. Kristupas Radvila Perkūnas 1599 m. testamente išreikšdamas paskutinę valią rašė, kad norėtų būti palaidotas *tėviškėje, Biržų pilyje, mūrinėje bažnyčioje*. Jo sūnus Kristupas Radvila (1585-1640), nors gimė ir mirė Svėdasų dvare, 1619 m. testamente išreiškė tokį pat norą: *Mano kūnas turi būti paguldytas prie mano geradario tėvo kojų*.

Tačiau nė vieno Radvilos norams nebuvo lemta išsipildyti. Radvila Perkūnas 1603 m. lapkričio mėnesį mirė Lososnoje, Baltarusijoje, žiemą, ilgai buvo laikomas pašarvotas Selcuose laukiant, kol sugrįš iš Vokietijos jo sūnus Kristupas. 1604 m. pavasarį ruošiantis miesto įkūrėjo Radvilos Perkūno laidotuvėms Biržuose, miesto seniūnas perspėjo, kad Biržų pilies bažnyčios pastatas apleistas ir gali iš viso sugriūti, rūšys nesaugus ir apgriuvęs, tad reikia rimtai užsiimti restauracija. Dėl sunkiai pavasarį pravažiuojamų kelių, buvo palaidotas pakeliui – Vyžuonose.

Vyžuonų bažnyčią atėmus katalikams, kunig. Boguslavas Radvila savo protėvių reformatų palaikus iš Vyžuonų perkėlė į Kėdainių ev. reformatų bažnyčios rūšį, įkurdamas ten mauzoliejų.

Bažnyčia, XVII a. restauruojant tvirtovę, buvo nugriauta ir nebeatstatyta.

Reformatų bažnyčia Širvėnos ežero pakrantėje faktiškai per 400 metų nepakeitė vietos. Pirmoji, Kristupo Perkūno laikų bažnyčia, greičiausiai nebuvo mūrinė, nes 1612 m. mūrininko Kornelijaus Kaizerio samdos sutartyje įrašyta, kad jis *turi pakeisti seną bažnyčią*, t. y. ją išmūryti.

Širvėnos pakrantėje esančią bažnyčią nuolat išlaikė Radvilos ir Biržų miestiečiai.

1655 m. kunigaikštis Boguslavas Radvila, paskutinis Radvila reformatas, Biržų bažnyčiai parvežė varpą iš Mogiliovo cerkvės.

Kai 1691 metais Lietuvos Vienatos Sinodas nusprendė rinktis ne vien Vilniuje, o paeiliui vis kitame distrikte, ir Biržuose pradeda rinktis Reformatų Bažnyčios Sinodai.

Šiaurės karo metu, kai 1704 m. švedai susprogdino tvirtovę ir miestą, bažnyčia taip pat sudegė. Žemaitijos distrikto konsenjoro Jono Petersono po visą kraštą surinktų lėšų dėka 1705 m. Biržuose vėl pastatyta medinė reformatų bažnyčia.

Išmirus Biržų-Dubingių reformatų kunigaikščių Radvilų šakai, 1731 m. Biržų miestas atiteko Nesvyžiaus Radviloms katalikams. Prasidėjo protestantų persekiojimas.

1733 m. Varšuvos Seimui uždraudus viešas reformatų pamaldas, naujų bažnyčių statybą, užimti valstybines vietas reformatų tikėjimo žmonėms, Biržų mieste buvo uždrausta gyventi evangelikams ir kitiems disidentams.

1741 m. samdiniai sunaikino Biržų evangelikų reformatų ir evangelikų liuteronų bažnyčias.

1767 m. sugrąžinus disidentams lygias teises su katalikais, 1771 m. imamasi atstatyti sugriautą bažnyčią ir 1785 m. birželio 24 d. buvo pašventinta medinė Biržų reformatų bažnyčia, išstovėjusi nepilną šimtą metų. Apie 1862 m. buvo nugriauta ir jos vietoje pastatyti laikini maldos namai, vietinių vadinti *Šapas*. Pradėta rūpintis naujos bažnyčios statyba. Paruošti projektą pasamdytas Rygos architektas Heinrichas Schelli, gimęs Hamburge, studijavęs Sankt Peterburge, o nuo 1853 m. visą savo produktyvų kūrybinį gyvenimą paskyręs Rygai.

Heinricho Schellio parengtas Biržų bažnyčios projektas 1866 m. vasario 16 d. buvo patvirtintas Kauno gubernijos valdybos statybos skyriuje.

1867 m. birželio 24 d. pašventintas kartinis akmuo ir pradėta statyba. Ja rūpinosi bažnyčios klebonas, Žemaitijos distrikto senjoras Konstantinas Močiulskis (1826-1887), kuriam Biržų bažnyčioje yra memorialinė lenta, ir antrasis kunigas Oskaras Kurnatauskas.

1874 m. buvo užbaigta nauja neogotikinio stiliaus Biržų reformatų bažnyčia. Tų metų Lietuvos Vienatos Sinodas rinkosi Biržuose ir Sinodo metu rugpjūčio 18 d. buvo pašventinta Biržų reformatų bažnyčia. O rugpjūčio 23 d. naujoje Biržų bažnyčioje kunigu buvo ordinuotas Adolfas Neimanas (1845-1921) ir paskirtas klebonu į Švobiškio parapiją, kuri jau senai neturėjo savo kunigo.

Naujoji didinga raudonų plytų bažnyčia tapo Šiaurės Lietuvos reformatų centru. Bažnyčioje išliko unikalus vieningas neogotikinis interjeras: Dievo stalas, kunigų, konfirmantų ir senjorų suolai, presbiterijos tvorelė (grotelės), nepaprastai graži sakykla. Visa bažnyčios vidaus įranga padaryta iš medžio.

1933 m. rugsėjo 27 d. Biržų parapijos valdyba, pritariant parapijos tarybai, surengė loteriją bažnyčios bokšto remonto lėšoms rinkti ir 1934 metais bokštas buvo suremontuotas, uždengtas varine skarda. Taip pat tais metais buvo suremontuoti bažnyčios pamatai ir šventoriaus tvora.

1936 metais perdažytas bažnyčios vidus. Lotyniškas užrašas *Soli Deo Gloria* pakeistas lietuvišku *Vienam Dievui Garbė*.

Per II pasaulinį karą bažnyčia mažai nukentėjo, bet buvo sušaudytas stogas, bokštas.

Jį remontuodamas 1945 m. liepos 6 d. žuvo meistras Petras Grynas. Aplinkybės kodėl užbaigęs darbą meistras nukrito – taip ir liko neišaiškintos.

1982 metų vasarą tuometinės Biržų parapijos pirmininkės Olgos Dagilienės rūpesčiu padarytas Biržų reformatų bažnyčios vidaus remontas.

2006 m. gegužės 11 d. ant Biržų reformatų bažnyčios bokšto suspindo naujas kryžius, o senasis tapo Biržų *Sėlos* muziejaus eksponatu.

D. Gudliauskienė

Sinodą lydėję renginiai

Irena Andrukaitienė

Sinodo metu, po pirmosios intensyvaus darbo dienos, Biržų pilies arsenalo renginių salėje Lietuvos Nepriklausomybės akto signatarė Irena Andrukaitienė skaitė paskaitą apie iš Biržų krašto kilusį Lietuvos evangelikų reformatų Bažnyčios generalinį superintendentą (1942-1964 m. kadencija) kun. Adomą Šerną 140-ųjų gimimo metinių proga. Paskaitą muzikiniiais kūriniais papuošė svečias iš Ukrainos, bajano virtuozo, tarptautinių konkursų laureatas Yevgenii Musijets'as.

Skaitytojų dėmesiui siūlome signatarės I. Andrukaitienės skaityto pranešimo santrauką.

Tarnystė Dievui, Lietuvai ir Tautai

Šių metų gegužės mėnesį minėjome Lietuvos ev. reformatų Bažnyčios generalinio superintendente, kunigo, poeto, publicisto, poligloto, vertėjo, pedagogo, politiko, visuomenininko, altruisto Adomo Šerno – ryškios asmenybės, sudėtingo likimo žmogaus 140-ąsias gimimo metines. Jis gimė 1884 m. gegužės 13 d. evangelikų reformatų Elžbietos ir Martyno Šernų šeimoje. A. Šerno gimtinė – netoli Nemunėlio Radviliškio esantis Jasiškių kaimas. Dar ir šiandien sodybos vietą saugo didžiuliai ąžuolai.

E. ir M. Šernų šeimoje augo penki vaikai: Elžbieta, Adomas, Jokūbas, Petras ir Marija. Trys vaikai – dvi dukros (Emilija ir Ona) ir sūnus Julijonas mirė kūdikystėje.

Vaikai nuo mažens namuose girdėjo giedamas šventąsias giesmes, tėvo kasdien skaitomas maldas. Sekmadieniais vykdavo namų pamaldas, į kurias mažasis Adomas buvo siunčiamas pakviesti kaimynų.

M. ir E. Šernų namuose buvo lietuviškas ir lenkiškas Giesmynai. Galėjo būti Samuelio Nerlichio, 1819 m. ėjusio dvasinę tarnystę N. Radviliškyje, *Kancyonolas* arba Mykolo Cerausko, kilusio iš Juostavičių kaimo, esančio N. Radviliškio parapijoje, *Kancyonolas*, parengtas pagal *Knygą nobažnystės krikščioniškos*. Beje, Mykolo Cerausko tėvas, irgi Mykolas, XVIII a. viduryje (apie 1754 m.) kunigavo N. Radviliškyje. A. Šernas liudija namuose buvus ir Bibliją.

Svarbu paminėti, kad Lietuvos evangelikų reformatų religinės spaudos leidyba nesustojo ne tik 1863 m. sukilimo, bet ir visu spaudos draudimo laikotarpiu. Tai buvo reformatų dvasinės vyresybės nuopelnas. Kaip teigia dr. Arūnas Baublys, *vienu pačių reikšmingiausių Sinodo laimėjimų po sukilimo <...> buvo išsikiovota teisė toliau leisti bažnytinę literatūrą lotyniškais rašmenimis*. Tuo tarpu visa kita literatūra Lietuvoje buvo leidžiama kirilicos atmaina, vadinamąja *graždanka*.

Tikėtina, kad Šernų namuose galėjo būti kuri nors iš spaudos draudimo laikotarpiu Sinodo išleistų maldos knygų: *Trumpas katechizmas arba Pamoksley apie wierą krikszczioniszka* (1863), *Pamoksley ir kozones* (1864), *Gromata naszlaitela* (1865) *Maldos krikszczioniszkos visokioj reikmenej prigulinczios* (1877), *Kancyonolas* (1877), *Heidelbergiskas katekizmas* (1893).

Reikia nulenkti galvą prieš evangelikų reformatų dvasinės vyresybės išmintį. Išsaugoti kalbą reiškė išsaugoti nacionalinį identitetą, tautinį orumą. Beje, dar XVII a. prancūzų intelektualas, rašytojas, filosofas, teisininkas, diplomatas Žozefas de Mestras yra pasakęs: *Tiek individo, tiek tautos išsigimimas tiesiogiai proporcingas gimtosios kalbos išsigimimui*. Beveik pusę amžiaus – keturiasdešimt vienerius metus – ev. reformatų dėka nuo svetimtaučių darkymo buvo saugota lietuvių kalba.

MOKSLAI

Pirmieji Adomo mokytojai buvo tėvai: motina iš Giesmyno išmokė skaityti lietuviškai, o tėvas, nupirkęs rusų kalbos elementorių, išmokė skaityti ir rašyti rusiškai.

Po namų mokyklos sekė Sinodo išlaikoma

Slucko reformatų bažnyčia ir gimnazija N. Ordos piešinys

N. Radviliškio pradžios mokykla. Vienuolikmetį Adomą tėvas išveža į Rygos gimnaziją, o po trejų metų, gavęs Sinodo stipendiją, jis tęsia mokslus Slucko (dab. Baltarusija) gimnazijoje. Mokymosi ir gyvenimo sąlygos buvo geros. Kaip sakė pats A. Šernas, *bendrabutis buvo puikioje vietoje: antroje alėjos-gatvės pusėje ties vienu jo galu stovėjo reformatų bažnyčia, ties kitu – gimnazija*.

Buv. Slucko reformatų gimnazijos pastatas

Slucko gimnazija buvo aukšto lygio klasikinį išsilavinimą teikianti mokykla, įkurta 1617 m. kunigaikščio, Vilniaus vaivados Kristupo Radvilos. Gimnazijoje buvo turtinga biblioteka, kurios pagrindu, manoma, tapo XVII a. kunigaikščio Boguslavo Radvilo padovanotas Slucko kunigaikščio Olekaičio dvaro bibliotekos rinkinys. Ilgainiui rinkinys nuolat pasipildydavo didikų ar gimnazijos dėstytojų donacijomis ir išaugo į solidžią biblioteką, kurios fonduose buvo teologiniai veikalai lotynų, senąja graikų, hebrajų kalbomis bei kitos knygos beveik visomis Europos tautų kalbomis. Gimnazijoje buvo dėstoma lotynų, graikų, hebrajų, vokiečių, lenkų kalbos, matematika, istorija, teisė, retorika, etika, logika. Į tokią intelektualią aplinką patekusiam ir atkakliai siekusiam mokslo A. Šernui vėrėsi didelės galimybės.

Gavęs brandos atestatą 1905 m. A. Šernas įstoja į Dorpatą (Tartu) imperatoriškojo universiteto Teologijos fakultetą, kuriame dėstomoji kalba buvo vokiečių, ir 1913 m. jį baigia.

Tartu (Dorpat) universitetas

Evangelikų reformatų dvasininkai, teologinį išsilavinimą gaudavę žymiuose Europos universitetuose (Leipcigo, Berlyno, Erlangeno, Karaliaučiaus, Marburgo, Leiden, Frankfurto prie Oderio, Varšuvos, Dorpat ir kt.), kartu įgydavo ir pedagoginį pasirengimą, kad galėtų mokytojauti Sinodo įsteigtose mokyklose.

1927 m. Lietuvos švietimo ministerija A. Šernui pripažino aukštesniosios mokyklos mokytojo vardą ir teisę mokyti aukštesniojoje mokykloje tikybos, o vidurinėje – tikybos, rusų, vokiečių, prancūzų kalbų, istoriją, geografiją, fiziką ir gamtos mokslus. Eidamas dvasininko pareigas A. Šernas mokytojavo N. Radviliškio progimnazijoje, 1928 m. laikinai ėjo šios progimnazijos direktoriaus pareigas, o vėliau mokytojavo Biržų gimnazijoje.

KUNIGYSTĖ

Baigęs teologijos mokslus, 1913 m. kovo 24 d. A. Šernas ordinuojamas diakonu ir pradeda dvasinę tarnystę Vilniuje, o birželio 23 d. ordinuojamas kunigu ir paskiriamas Švobiškio parapijos klebonu. Tačiau Pirmasis pasaulinis karas nutraukia pradėtą dvasinį darbą.

Rusijos kariuomenei traukiantis ir frontui artėjant prie Vilniaus, Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti Centro komitetas nutarė evakuoti lietuviškas mokyklas į Rusijos gilumą. Caro valdžios nurodymu buvo evakuojamos valdžios įstaigos, svarbesnės pramonės įmonės. Ev. reformatų dvasininkams, kaip mokantiems vokiečių kalbą, valdžios buvo nurodyta trauktis vieniems iš pirmųjų. 1915 m. rugsėjo 19 d. Vilnius jau buvo užimtas vokiečių.

Priverstinai pasitraukęs į Rusiją, A. Šernas, kaip Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti Centro komiteto įgaliotinis, 1915-1916 m. Pavolgyje rūpinosi Mažosios Lietuvos tremtiniais, kurie, karo pradžioje Rusijos kariuomenei okupavus Mažąją Lietuvą, iš savo gimtųjų vietų okupantų buvo išstremti į Rusijos gilumą. 1916-1917 m. praleido Simbirske teikdamas dvasinius patarnavimus ev. reformatų bendruomenei.

Per penkiasdešimt vienerius dvasinės tarnystės metus A. Šernui teko ne kartą keisti parapijas: Vilnius, Švobiškis, Papilys, Salamiestis, Kaunas, Biržai, Kėdainiai, Seirijai, N. Radviliškis – miestai ir miesteliai, kuriuose klebonauta arba administruota parapijos.

Dar būdamas Dorpatą universiteto studentas, A. Šernas pradėjo dalyvauti ev. reformatų Sinodo darbe ir pradėdamas 1918 metais ėjo garbingas pareigas: buvo Konsistorijos prokuroras (1918-1934), Sinodo sekretorius (1924-1927, 1930), Kolegijos narys (1929, 1932, 1935-1936), Sinodo cenzorius (1939, 1957), generalinis superintendentas, Konsistorijos viceprezidentas (1942-1964), du kartus (1920-1924 ir 1934-1940) – Lietuvos kariuomenės evangelikų kapelionas.

POLITINĖ VEIKLA

Pirmojo pasaulinio karo kontekste 1916-1917 m. Vokietija planavo atskirti vakarines Rusijos imperijos gubernijas. Šios žemės niekada Rusijai ir nepriklausė, jos buvo prisijungtos kaip grobis teritorinių dalybų metu. Vokietija tikėjosi šiose gubernijose gyvenančių tautų žemėse įkurti vasalines valstybes (tarp jų ir Lietuvą), kurios su Vokietija būtų susaistytos politiniais, ekonominiais ryšiais. Politiškai sumaniai pasinaudojus susidariusia istorine situacija, radosi galimybė didžiajam Lietuvos likimo posūkiui – valstybingumo atkūrimui. Šiame procese dalyvavo ir A. Šernas. Tikėtina, kad į valstybės atkūrimo darbą jį įtraukė brolis Jokūbas Šernas, Peterburgo universitete baigęs teisės mokslus ir tuo metu gyvenęs Vilniuje bei priklausęs svarbių Lietuvos visuomenės veikėjų ratui (Antanas Smetona, Steponas Kairys, Aleksandras Stulginskis, Petras Klimas, Jonas Vileišis ir kt.), kuriame buvo svarstomi Lietuvos ateities klausimai.

Kunigas A. Šernas, nelaukdamas karo pabaigos, 1917 m. per Švediją, Vokietiją ir Lenkiją grįžta į Lietuvą. Okupacinei vokiečių valdžiai leidus, buvo rengiamasi Lietuvių konferencijai. A. Šernas įėjo į konferencijos rengimo Organizacinį komitetą, kurį sudarė 22 nariai, ir buvo atsakingas už Biržų ir Joniškėlio apskričių atstovų į konferenciją pasiūlymą.

Organizacinis komitetas posėdžiavo Vilniuje 1917 m. rugpjūčio 1-4 d. Komiteto posėdžiuose vykusiose diskusijose, kuriose dalyvavo Antanas Smetona, Jurgis Šaulys, Petras Klimas, Stanislovas Narutavičius, Saliamonas Banaitis, Vladas Mironas, Steponas Kairys, A. Šernas laikėsi išmintingos pozicijos vertindamas galimus Lietuvos ateities pasirinkimus.

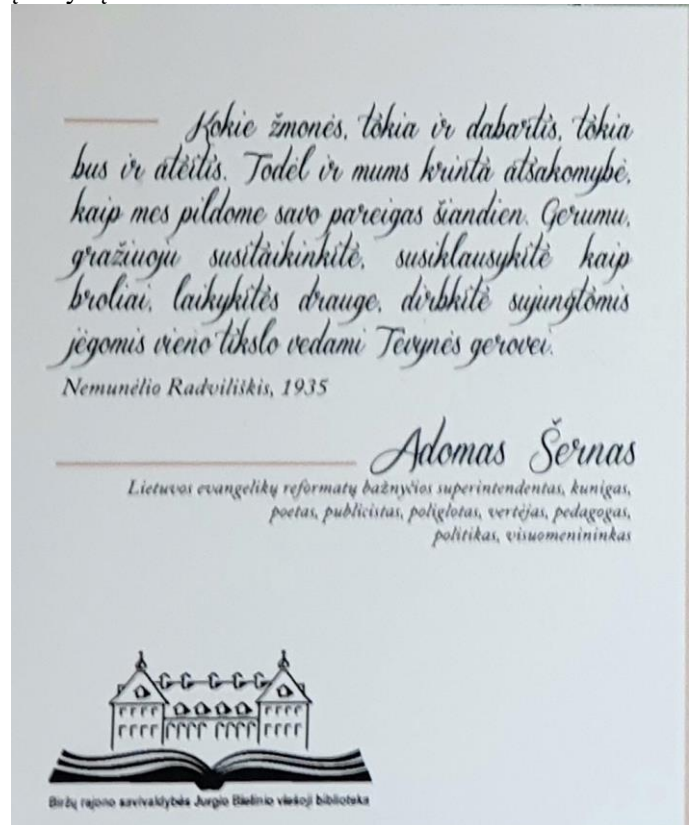
Pasisakydamas diskusijoje apie galimą būsimos valstybės santykį su Vokietija jis sakė: *Čia tik būtinumas mus verčia. <...> Nors aš iš vokiečių pusės nieko nesitikiu gero. Taip pat Mažojoj Lietuvoj lietuviai yra iš dvasios išvaryti ir vokiečių dvasios prikrauti. Gal ir čia jie imtų tat daryti. Diplomacija betgi verčia. Nieko nelaukiu nei iš rusų, nei iš vokiečių, noriu nepriklausomybės, bet reikia tartis, nes vokiečiai čia dabar ponas.*

Komitetas priėmė Rezoliuciją, kurioje pasakyta, kad reikia pasinaudoti susidariusia tarptautine situacija, sukviesti Lietuvių konferenciją, išrinkti Lietuvos Tarybą, kuri toliau vestų Lietuvos valstybingumo bylą. Komiteto būsimai konferencijai parengė kandidatų į Tarybą sąrašą ir A. Šerno pavardę. Jokūbo Šerno šiame 24 politikos veikėjų sąrašą nebuvo.

A. Šernas dalyvavo ir 1917 m. rugsėjo 18-22 d. vykusioje istorinėje Lietuvių konferencijoje. Diskusijose jis kalbėjo ir įžvalgiai, ir emociškai: *Ką mes galime? Esame silpni. Prietelių neturime, tik priešus. <...> Jeigu Vokietija duoda progą mums atsikelti, tai reikia linkti ne kokia simpatija, bet tautiniu egoizmu, ar tai interesu. Mes turime su jais eiti. Kito kelio nėra. Dabar mums visų svarbiausia, kad Vokietija paskelbtų aktą Nepriklausomos Lietuvos.*

Jei mes bijomės atsakomybės, jei reikėtų mums pirštus griaužti, kad gerą momentą pražiopsojome. Geriausia politika: nežiopsok, dirbk, kaip yra momentas. Tartis su vokiečiais, rinkti Tarybą ir kad leistų mūsų krašte tvarkytis. Laikymės vienybės. Jo kalba konferencijos dalyvių buvo palydėta plojimais. A. Šerno nuopelnas – jo pasiūlytas žodis nepriklausomybė vietoje liuosybės ar neprigulmybės išvirtino oficialioje vartosenoje ir politiniame Lietuvos žodyne.

Abu broliai – Adomas ir Jokūbas – buvo pasiūlyti kandidatais į Lietuvos Tarybą, bet balsavimas lėmė, kad į Tarybą buvo išrinktas Jokūbas Šernas.

J. ir A. Mekų palikimo centro atvirlaiškis su kun. A. Šerno 1935 m. užrašytomis mintimis

KŪRYBA

Apie kūrybinio darbo pradžią A. Šernas sakė: *nuo 1929 m. pradėjau dirbti literatūrinį darbą. <...> Buvo mane tiesiog pagavusi eiliavimo aistra, kūriau giesmių tekstus su taisyklinga eilėdara, teisingu ritmu ir kirčiu.*

Kaip kunigas, poetinį talentą jis paskyrė ne pasaulietinei poezijai, bet originalių religinių giesmių kūrimui bei meniniam giesmių vertimui iš vokiečių, lenkų, latvių, prancūzų kalbų. Giesmė – konfesinio pobūdžio poetinis vokalinis kūrinys. Nuo Reformacijos pradžios iki šiol giesmės bažnytinių apeigų metu atlieka ypatingą dvasinę misiją. Per pamaldas visos bažnyčios giedama giesmė sukuria įtaigų emocinį ir prasminį lauką. Per giesmę skaidrėja dvasia, iš giesmės kyla vidinė dermė – harmonija su savimi ir pasauliu.

Matydamas sakralinės literatūros stoką, A. Šernas imasi svarbaus darbo – verčia iš vokiečių kalbos *Heidelbergo katekizmą*. Katekizmo istorija siekia 1563 metus, kai Heidelbergo universiteto profesorius Zacharijas Ursinas kartu su kolegomis parengė dvasinį vadovą evangelinio išpažinimo krikščionims – *Heidelbergo katekizmą*, kuris netrukus buvo išverstas į kitas Europos kalbas ir greitai pasklido protestantų bendruomenėse įvairiose Europos šalyse. ➤

Jo svarba buvo didžiulė, dar XVII a. ji buvo įvardinta šiais žodžiais: *Knygelė, kurios neapmokėsi nė tonomis aukso*.

Lietuviškai ši *Knygelė* prakalbo XIX a. pabaigoje. Ev. reformatų kun. Albertas Konstantinas Močiulskis *Katekizmą* išvertė į lietuvių kalbą ir spaudos draudimo metais (1893) išleido.

XX a. išėjo penki *Katekizmo* leidimai. Tris *Katekizmo evangelikų reformatų vaikams* laidas (1909 m. Kaunas, 1916 m. Petrapilis, 1937 m. Kaunas) parengė ev. reformatų kun. Jonas Šepetys. Adomas Šernas parengė sutrumpintą *Heidelbergo katekizmą* ir išleido Biržuose 1936 m., o vėliau išvertė pilną *Heidelbergo katekizmą* ir 1943 m. išleido Kaune. Šiuo leidimu naudotasi sovietmečiu ir Nepriklausomos Lietuvos laikais iki 2002 m.

Tapęs Lietuvos kariuomenės evangelikų kapelionu, A. Šernas ėmė rengti giesmyną kariams. 1938 m. pasirodė mažutė šimto keturiolikos krikščioniškų giesmių ir maldų knygelė *Karys evangelikas*, skirta reformatams ir liuteronams, tarnaujantiems kariuomenėje. Pratarinėje kreipdamasis į karius A. Šernas rašė: *Gerbkite ir mylėkite savo giesmių ir maldų knygą! Naudokitės ja, kad ji taptų jūsų dvasios nuosavybe, jūsų sielos turtu ir brangenybe*.

Didysis A. Šerno darbas – *Giesmynas* pasirodė 1942 m. Tai aštuntoji Lietuvos ev. reformatų giesmyno laida, naudojama iki šiol ir vadinamas *Šerno giesmynu*. Iš devynių šimtų A. Šerno sutvarkytų, kruopščiai suredaguotų, išgrynintų, nuo svetimybių apvalytų, pereiliuotų, naujai išverstų iš vokiečių, prancūzų, latvių, lenkų, rusų kalbų senųjų giesmių pridėjus ir savo paties sukurtąsias, į *Giesmyną* atrinktos trys šimtai trisdešimt aštuonios giesmės. *Giesmynas* buvo rengtas atsižvelgiant ir į evangelikų liuteronų poreikius.

Pirmąjį *Giesmyno* egzempliorių *Spindulio* spaustuvės direktorius Kazys Kemežys užrašė jo sudarytojui – A. Šernui: *Didžiai gerbiame superintendantui Adomui Šernui ši kukli dovanėlė tebūnie Jums atminimui už nenuilstamą darbą išleidžiant šį lietuvišką Evangelikų giesmyną lietuvių tautai išlaikyti*.

A. Šernas yra palikęs paruoštų spaudai rankraščių, turinčių puikias gen. superintendente kun. Povilo Jakubėno, kunigų Aleksandro Balčiausko ir Povilo Jašinsko recenzijas bei rekomendacijas. Tačiau šie veikalai: *Trumpa Lietuvos Reformacijos istorija* (1932), *Bibliotyra* (1932), *Trumpa bažnyčios istorija* (1933), *Ekumeniškieji simboliai ir konfesiniai skirtumai* – deja, taip ir liko rankraščiuose.

Paskutiniai darbai – Senojo Testamento Psalmių vertimas iš senosios hebrajų kalbos ir Naujojo Testamento vertimas iš senosios graikų kalbos – kol kas nerasti. Tikėtina, kad yra nuorašų, nes vienintelio 1957 metais sovietų valdžios leisto Sinodo XXII memoriale *Apie religinę literatūrą* pavedama Konsistorijai pasirūpinti mašinėle perrašyti superintendente kun. A. Šerno parengtą *Naujojo Testamento su Psalmėmis vertimą* – rankraštį ir jį atspausdinti. Tikėtina, kad Konsistorija tuo pasirūpino.

1954 m. pradžioje, ką liudija A. Šerno susirašinėjimas su Biržų bažnyčios vargonininku Jonu Sprindžiu ir klebonu Povilu Jašinsku, A. Šernas ėmė rengti didįjį *Giesmyną* neįėjusių savo verstų ir originalių giesmių *Giesmyną su gaidomis*. Jokūbas Kregždė knygoje *Lietuvos reformatų raštija* mini, kad *Giesmyno* būta irgi didelės apimties – apie 300 giesmių. Kol kas rasti tik fragmentai, iš kurių rengto leidinio visumą dar sunku sudėlioti. Žinant A. Šerno skrupulingumą bei tvarkingumą ir tai, su koku užmoju jis buvo ėmėsis šio darbo, tikėtina, kad rankraštis parengtas. Sovietiniais laikais jis negalėjo būti išleistas, todėl A. Šernas gyvenimo pabaigoje su apgailestavimu yra rašęs, kad *daug eilėraščių guli nepanaudotų, taip pat daug tekstų gražioms melodijoms – chorui ir solo su akompanimentu*.

Išlikęs išpūdingas 65 pamokslų rankraštinis rinkinys. Iš kun. P. Jašinsko laiško Broniui Jauniškiui yra žinoma, kad A. Šernas pamokslus rengė ir lenkų kalba, bet jų šiame rinkinyje nėra. Ne visi pamokslai datuoti. Chronologines ribas galima spėti pagal kunigystės pradžią, o paskutinė data yra 1961 m. Be abejo, pamokslais naudotasi ir vėliau. Daug kartų liesti, vartyti, taisyti, braukti, sutepti, sulieti vandeniu, išblukę, jo paties restauruoti atstatant buvusį tekstą, rašyti mėlyną, juodu rašalu, įvairiais cheminiais pieštukais vertikaliu (ankstyvieji pamokslai) arba į dešinę pasvirusiu taisyklingu, kone kaligrafišku braižu, į gyvenimo pabaigą surinkti, sunumeruoti ir paties A. Šerno įrašyti į storą nedidelio formato (*in quarto*) knygą.

Šios rankraštinės knygos skaitymas – tai tylus dialogas. Bendravimas su iškaltingu, išmintingu, intelektualiu kalbėtoju, neretai griežtu, net kategorišku dvasininku. Retas skaitinys turi tokią stiprią vidinę dvasios jėgą. Norint sukurti tokius tekstus, nepakanka išmanyti homiletikos taisykles. Dievo Žodžio perteikimui reikia turėti tvirtą tikėjimą ir jautrią sielą, gilų protą ir atjautos kupiną širdį.

OKUPACIJA – KARAS – REOKUPACIJA

1940 m. birželio 15 d., sulaužydama tarptautines sutartis ir į Lietuvą įvesdama 150 tūkstančių raudonarmiečių, Sovietų Sąjunga okupavo Lietuvos Respubliką. Birželio 17 d. emisaro Vladimiro Dekanozovo reikalavimu sudaryta marionetinė *liaudies vyriausybė*, liepos 1 d. paleistas Lietuvos Respublikos Seimas ir paskelbti rinkimai į marionetinį *liaudies seimą*. Prasidėjo masiniai suėmimai ir trėmimai. Į Sibirą su šeimomis ištremti Ministras Pirmininkas Antanas Merkys, užsienio reikalų ministras Juozas Urbšys, vidaus reikalų ministras Kazys Skučas, Valstybės saugumo departamento direktorius Augustinas Povilaitis. Tolimesnė Lietuvos ateitis darėsi grėsmingai aiški.

Okupacija griovė valstybės demokratinę sanklodą, ardė visų konfesijų nusistovėjusią bažnytinio gyvenimo tvarką, nerimas dėl ateities išblaškė žmones. Likiminių grėsmių akivaizdoje į Vakarus pasitraukė generaliniai superintendentai Povilas Jakubėnas (1940) ir Konstantinas Kurnatauskas (1941), superintendentas Jonas Šepetys (1941), kunigai Vytautas Kurnatauskas (1941), Fridrichas Barnėlis (1940), Povilas Dilys (1940), Stasys Neimanas (1940), daug garbingų kuratorių, apie 3000 evangelikų reformatų bendruomenės narių.

Lietuvoje liko keturi ev. reformatų kunigai: Adomas Šernas (N. Radviliškio parapijos klebonas), Povilas Jašinskas (Biržų parapijos klebonas), Aleksandras Balčiauskas (Biržų parapijos antras kunigas) ir Mykolas Frankas (Papilio parapijos klebonas). Adomas Grybė iš kunigų luomo pasitraukė 1940 m. birželio 24 d.

Didžiulė našta – darbas vokiečių ir sovietų okupacijos sąlygomis ir pastangos kritinėmis sąlygomis apsaugoti Bažnyčią – užgulė ev. reformatų dvasininkų pečius. 1942 m. Sinode superintendentu ordinuotas A. Šernas prisiėmė atsakomybę už Evangelikų Reformatų Bažnyčią, todėl jam bei Konsistorijai atsirado nauja pareiga – atstovauti Bažnyčiai santykiuose su okupacine sovietų valdžia bei religijų ideologiniu „prižiūrėtoju“ – Religinių kultūrų reikalų tarybos prie TSRS Ministrų Tarybos įgaliotiniu prie LTSR Ministrų Tarybos, vykdžiusiu sovietų valdžios politiką visų konfesijų Bažnyčių atžvilgiu.

Sovietų Sąjungai reokupavus Lietuvą, buvo užsimota prieš demokratinę ev. reformatų Bažnyčios sanklodą. Pirmiausia buvo uždrausti kasmetiniai Sinodai. Per visą sovietų valdžios egzistavimo laikotarpį buvo leista 1957 m. surengti vienintelį Sinodą – jubiliejinį, skirtą pirmo Lietuvos evangelikų reformatų Bažnyčios Sinodo, įvykusio 1557 m. Vilniuje, 400 m. sukakčiai paminėti.

ATEIZACIJA

Po karo sovietams dar kartą okupavus Lietuvą, prasidėjo agresyvi ateizacija. 1946 m. LSSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo pirmininkas Justas Paleckis kreipėsi į Visasąjunginės komunistų partijos (bolševikų) CK biuro Lietuvai pirmininką Vladimirą Ščebrikovą ir LKP CK I sekretorių Antaną Sniečkę dėl antireliginės propagandos stiprinimo. Kasmet aukščiausios TSRS ir LTSR valdžios institucijos – VKP (b) CK, TSKP CK, LKP CK, TSRS Ministrų Taryba, LTSR Ministrų Taryba – leisdavo direktyvinius, t. y. visų lygių valdžios struktūroms privalomai vykdytinus dokumentus, skirtus kovai su Bažnyčia. Tų dokumentų pavadinimai mažai kuo skyrėsi, pagrindinė mintis – kova su religija, vadinamuoju „liaudies opiumu“: *Dėl nepakankamos antireliginės propagandos, Dėl religinių kultūrų įstatymų kontrolės stiprinimo, Dėl priemonių kovoje su bažnyčios įtaka ir dvasininkijos vykdomais tarybinių įstatymų dėl kultūrų pažeidimais* ir pan. Buvo plačiai taikoma TSKP CK aprobuota instrukcija *Dėl TSRS įstatymų taikymo religiniams kultams*. Radijas ir televizija transliavo antireligines laidas, spaudoje nuolat pasirodydavo ateistiniai straipsniai.

Religinių kultūrų reikalų įgaliotinio institucija artimai bendradarbiavo su KGB, kunigai buvo šantažuojami, vykdomas psichologinis spaudimas, jie buvo verčiami pasisakyti prieš religiją, raginami pasitraukti iš kunigų luomo. 1958-1964 m. keturiolika įvairių konfesijų dvasininkų pasitraukė iš kunigystės.

Bažnyčia buvo visokeriopai varžoma. Šeštojo dešimtmečio pabaigoje buvo uždraustas kalėdojimas. Kunigai to draudimo nepaisė, nes reikėjo kažkokiu būdu išlaikyti parapiją ir tuo pačiu Bažnyčią bei sumokėti mokesčius valstybei. Religinių kultūrų reikalų įgaliotinis Justas Rugienis ataskaitoje savo viršininkui, Religinių kultūrų reikalų tarybos prie TSRS Ministrų Tarybos pirmininkui Aleksandrui Puzinui rašė: *Kalėdojimas yra viena iš masinių religijos skleidimo formų <...> Bažnyčia bus gyva tol, kol tęsis kalėdojimas*. 1960 m. TSRS MT nutarimu kalėdojimas buvo uždraustas oficialiai. Kadangi kunigai ir toliau nepaisė šio draudimo, kalėdą 1961 m. apdėjo mokesčiais. Bažnyčios pajamų vos užtekėjo sumokėti mokesčius valdžiai.

Pokario metais ev. reformatų parapijose dar plačiai vyko kapinių šventės. J. Rugienis A. Puzinui referuoja, kad yra davęs nurodymą visų rajonų vykdomiesiems komitetams (dab. savivaldybės), kad šias šventes griežtai ribotų, nes jos trukdo kolūkiniams žemės ūkio darbams, kolūkiečius nuo jų atitraukia, tuo metu jie ne laukuose dirba, o atlieka apeigas kapinėse.

1960-1964 m. antireliginė propaganda buvo pasiekusi piką. Tuometinis TSKP CK I sekretorius Nikita Chruščiovas, šios kampanijos iniciatorius, viešai gyrėsi, kad religija išnyks iš tarybinio žmogaus gyvenimo ir 1965 m. per televiziją jis galėsias parodyti paskutinį kunigą.

1960 m. pažymoje *Apie religinius centrus* J. Rugienis A. Puzinui rašo, kad jau yra pasirengęs tris religinius centrus, t. y. evangelikų liuteronų, evangelikų reformatų ir sentikių Bažnyčias likviduoti. Pradėti reikėtų nuo ev. reformatų, nes jų negausi bendruomenė, tik penkios parapijos, trys kunigai, apie 5000 tikinčiųjų. Panaikinama būtų lengvai, nes nepriklauso jokiai tarptautinei organizacijai, todėl nekiltų jokių protestų, niekas užsienyje nesureaguotų. J. Rugienis nežinojo, kad Lietuvos evangelikai reformatai nuo 1924 m. priklausė Pasaulinei reformatų bažnyčių sąjungai?

OPERATYVINIO DARBO METODAI

Religinių kultūrų reikalų įgaliotinio institucija ir KGB kovoje su Bažnyčia koordinavo savo veiksmus, apie veiklos rezultatus informuodami aukščiausią sovietinės Lietuvos valdžią – LKP CK ir LTSR Ministrų Tarybą.

J. Rugienio *Pažymoje* ir *Informacinėje ataskaitoje* už 1961 metus teigiama, kad kunigas A. Šernas 1961 m. pabaigoje savo iniciatyva kreipėsi į jį dėl galimo atsisakymo nuo kunigystės. J. Rugienis *Pažymoje* persako neva A. Šerno pasakytą tokio žingsnio motyvą: *на старость иметь материальную помощь* (senatvėje turėti materialinę pagalbą). Toliau *Pažymoje* J. Rugienis teigia: *Он хочет порвать с церковью при условии если государство выделит ему пенсию* (jis nori nutraukti ryšius su bažnyčia ta sąlyga, jei valstybė jam skirs pensiją).

Pakankamai keistai skamba šis J. Rugienio kunigui A. Šernui priskiriamas materialinės pagalbos prašymas. A. Šernui tikrai buvo žinoma ev. reformatų Bažnyčios nuostata remti ne tik kunigą senatvėje, bet, jo mirties atveju, ir kunigo našlę bei padėti jai išleisti į mokslus vaikus.

Konsistorija iš tiesų siūlė generaliniam superintendantui persikelti į Biržus, į gausesnę ir tuo pačiu turtingesnę parapiją, kurioje po antrojo kunigo Aleksandro Balčiausko mirties 1952 m. buvo likęs tik vienas – klebonas Povilas Jašinskas.

1957 m. Sinodas svarstė kunigo A. Šerno materialinio aprūpinimo klausimą, nes XXVI memoriale *Apie Konsistorijos siūlymą apgyvendinti Superintendentą kunigą Ad. Šerną Biržuose* sakoma: *Senjorui raštu motyvuojant, jog perkėlimas nereikalingas nei jo prestižui, nei Biržų parapijai (kuri apie perkėlimą neužsimenanti), kurią aptarnauti įstengiąs klebonas pats vienas, Sinodas, Superintendentui prašant, palieka jį jo parapijoje N. Radviliškyje; tik paveda Konsistorijai pasirūpinti tinkamiau jį aprūpinti.* Mažai tikėtina, kad Konsistorija būtų ignoravusi Sinodo nutarimą ir jo nevykdžiusi.

Be to, kun. A. Šernas su žmona Zuzana per savo gyvenimą išaugino ir į mokslus išleido ne vieną dešimtį savo giminių ar šiaip sunkiau besiverčiančių svetimų šeimų vaikų, nuo devynerių metų išaugino ir į mokslus išleido brolio Jokūbo dukrą Ireną Danutę ir nuo pat kūdikystės – jos dukrą, Jokūbo anūkę Kristiną Nijolę.

Kun. A. Šernas ir Kristina Šernaite

Sunku patikėti, kad reformatų šeimos nepadėtų viena kitai sunkmečiu. Juolab, kad artimesni ir tolimesni A. Šerno giminės gyveno visai šalia – Bliūdžiuose, Dubriškėse, Jasiškiuose, Nemunėlio Radviliškyje, Biržuose.

Pirmas įrašas apie Superintendento, kunigo A. Šerno, kaip teigia J. Rugienis, kreipimąsi į jį su pasiūlymu atsisakyti kunigystės mainais į materialinį aprūpinimą, atsiranda ataskaitoje už 1961 metus. Įrašų ta tema vėlesniais metais yra ir daugiau. Visi jie pateikti taip, kad atrodo, jog kasmet A. Šernas vis kreipiasi į J. Rugienį su tuo pačiu pasiūlymu ir prašymu, tik Religinių kultūrų reikalų įgaliotinis niekaip neranda laiko sudaryti kunigui galimybių atsisakyti kunigystės, nes vadinamasis A. Šerno *atsisakymas* pasirodo tik 1964 m. vasarą.

Kas vyko tuos ketverius metus? Situaciją galėtų apibūdinti Lietuvos ypatingajame archyve esančiose bylose užfiksuota KGB darbo su dvasininkais schema, veikianti voratinklio principu: a) turėti keletą informatorių parapijoje; b) išsiaiškinti, ką galima verbuoti iš bažnyčios tarnautojų; c) išsiaiškinti, ką galima verbuoti iš miestelio aptarnaujančio personalo (medikai, pardavėjai, buitinio gyventojų aptarnavimo darbuotojai, apylinkės darbuotojai ir pan.); d) išsiaiškinti dvasininkų asmeninius ryšius, ieškoti kompromituojančios medžiagos apie tuos asmenis ir imtis jų verbavimo; e) nustatyti dvasininkų korespondencijos ryšius ir jais pasinaudoti; e) nustatyti dvasininką lankančius asmenis (vietinius ir atvykstančius) turint tikslą imtis jų verbavimo.

Į N. Radviliškį 1959 m. ištremtą katalikų vyskupą Vincentą Sladkevičių sekė du N. Radviliškyje gyvenantys KGB agentai (slapyvardžiai „Stasiūnas“ ir „Gruodis“) bei penki informatoriai, kurių pavardės išvardintos KGB Biržų skyriaus ataskaitoje apie agentūrinio operatyvinio ir kontržvalgybinio darbo organizavimą 1961 m. rugpjūčio – gruodžio mėnesiais.

Manyti, kad nuošalyje buvo palikti kiti kunigai, o ypač aukštą statusą turintis ev. reformatų kunigas A. Šernas, būtų mažų mažiausiai naivu. Juolab, kad J. Rugienis dar 1960 m. planavo panaikinti Evangelikų Reformatų Bažnyčią. Be to, aplink A. Šerną nepailsdami sukosi ateizmo šulai. Nuo 1964 m. pradžios pas A. Šerną sistemingai lankėsi tuometinio Šiaulių pedagoginio instituto Marksizmo – leninizmo katedros vedėjas Jonas Aničas, TSKP narys, ateizmo propaguotojas, tuo metu rengęs metodines knygeles apie ateistinį moksleivių auklėjimą, išleidęs rekomendacijas *Kelias į tikinčiojo širdį*, o vėliau, praėjus šešeriems metams po A. Šerno mirties, išspausdintoje brošiūrėlėje *Adomo Šerno priešmirtinis laiškas* pateikęs ir savo ateistinį rašinį *Kilnus ir dėsningas poelgis* apie, jo žodžiais tariant, prasmingą A. Šerno pasirinkimą.

Žurnalistų ir kitų asmenų A. Šernas buvo „globojamas“ iki paskutinės akimirkos. Buvo bandoma priversti jį parašyti kreipimąsi į evangelikų reformatų kunigus, pasitraukusius iš Lietuvos į Vakarus per Antrąjį pasaulinį karą. Laiške Ateistų radijo klubo žurnalistei Fatimai Butienei jis kategoriškai atsisakė: *Vertimų nedarysiu: kam rūpės, tie pasidarys patys. Taip pat nerengiu kreipimosi į brolius emigrantus.*

Dar spėta visai prieš mirtį išgauti naujametinį A. Šerno sveikinimą tarybinei liaudžiai – kaip patikinimą apie „pasirinkimo“ teisingumą ir neatšaukiamumą. Bijota, kad neįvyktų „pasirinkimo“ atsisakymas ir kad tai neiškiltų į viešumą, kaip kad po kelerių metų įvyko Jono Ragauskio atveju.

„PRIEŠMIRTINIS LAIŠKAS“

1964 m. gegužės mėn. kukliai atšventęs savo 80-metį, A. Šernas sužino, kad serga nepagydoma liga ir kad laiko liko nedaug.

1964 m. liepos 5 d. superintendentas A. Šernas Bažnyčios turtą ir dokumentaciją perduoda Biržų parapijos klebonui P. Jašinskui. Parapijos perdavimas į kito kunigo rankas negalėjo įvykti be J. Rugienio žinios. Tačiau to meto J. Rugienio ataskaitose nepavyko rasti jokios užuominos apie šį faktą, todėl daryti prielaidą, kad Bažnyčios perdavimas padarytas su Religinių kultūrų reikalų įgaliojimo leidimu, nėra pagrindo. Peršasi mintis, kad bendru nelegaliu kunigų sutarimu A. Šerno skubėta perduoti bažnyčios raktą į P. Jašinsko rankas. Kad būtų išsaugota parapija ir Bažnyčia.

Rugpjūčio viduryje *Biržiečių žodyje* ir respublikinėje *Tiesoje* (redaktoriui įterpus pastraipą apie brolio, Vasario 16-osios Akto signataro J. Šerno, veiklos pasmerkimą) pasirodė A. Šerno tekstas *Non credo, quia absurdum est*. Septyniolikos puslapių originalas rašytas ranka. Apsidraudimas, kad būtų išvengta falsifikavimo, kai tekstas bus perduotas viešinimui.

Per radiją buvo transliuojama *Ateistų radijo klubo* žurnalistės F. Butienės laida, kurioje A. Šernas skaitė šio teksto fragmentus. Beje, tos pačios F. Butienės, kuri 1991 m. sausio dienomis iš Lietuvos radijo perbėgo į LKP „ant TSKP platformos“ įkurtą Nacionalinio gelbėjimo komitetą, kurio veikla, nukreipta prieš Lietuvos valstybingumą, Sausio 13-osios byloje buvo įvertinta kaip nusikaltimas prieš valstybę.

Šis A. Šerno tekstas yra įdomus keliais aspektais. Pirmiausia tuo, kad autorius su pasididžiavimu išvardina visus savo spausdintus ir rankraštinius veikalus, nuo jų neatsiriboja ir nepasmerkia kaip klystkelių. Jokūbas Kregždė (knyga *Lietuvos reformatų raštija*) daro prielaidą, kad *išvardyti visi jo kūrybos darbai tam, kad jie būtų žinomi Reformatų Bažnyčios istorijai ir kad jie būtų sekančioms kartoms, jog jis buvo giliai mylįs Lietuvą ir šventai atsidavęs savo Bažnyčiai sūnus*.

Beje, rankraštiniame tekste visi sakraliniai žodžiai (Kalėdos, Velykos, Sekminės, Biblija, Viešpats, Dievas, Mesijas, Šv. Krikštas, Šv. Vakarienė, Išganytojas, Senasis Testamentas, Naujasis Testamentas, Psalmynas, Kristus ir kt.) rašomi didžiąja raide. Laikraščiuose jie, žinoma, buvo išspausdinti mažąja raide, tačiau *Tiesoje* įdėtoje A. Šerno rankraščio faksimilėje buvo žodis *Dievo*, sukėlęs nemažai klausimų skaitytojams – ar autorius sąmoningai paliko didžiąją raidę, ar čia tik apmaudus neapsižiūrėjimas.

Tekstui *Non credo...* pasirodžius spaudoje ir nuskambėjus per radiją, A. Šernas sulaukė skaitytojų laiškų. Vieni – tarybinių piliečių su sovietiniu patosu sveikinantys atsikračius religinių prietarų (tikėtina, kad kai kurie ir propagandos užsakyti); kiti iš parapijiečių – pilni asmeninio skausmo ir kone prakeikiantys už tokią išdavystę; treči – Ezopo kalba, tarp eilučių užjaučiantys dėl to, kokioje nepavydėtinoje dvasinėje situacijoje jis atsidūrė ir reiškiantys moralinį palaikymą. A. Šerno nepaliko ir kolegų kunigai. Kristina Šernaitė ir Danutė Kubilienė pokalbiuose su šių eilučių autore ne kartą yra paliudijusios, kad ir Biržų parapijos klebonas Povilas Jašinskas, ir Papilio parapijos klebonas Mykolas Frankas lankė sergantį A. Šerną iki paskutinės dienos. Po A. Šerno mirties M. Frankas nuolat aplankydavo našlę Zuzaną Šernienę, jai padėdavo sutvarkyti sunkesnius ūkio ar buities darbus.

REAKCIJA EVANGELIKŲ REFORMATŲ IŠEIVIJOJE

Išeivijoje niekas ne tik iš reformatų to „laiško“ autentiškumu nepatikėjo. Čikagoje 1964 m. rugpjūčio 23 d. superintendente Stasio Neimano namuose vyko Kolegijos posėdis. Petras Variakojis pranešė liūdną žinią iš pavergtos Lietuvos: *mūsų visų gerbiamas kunigas Adomas Šernas pasirašė po ateistiniu straipsniu*. Kun. Povilas Dilys, paveiktas šios žinios, pareiškė, jog *jis netikįs, kad kunigas Adomas Šernas, iškunigavęs virš penkiasdešimt metų, senatvėje staiga taptų ateistu. Tamsi galybė privertė jį po tuo straipsniu pasirašyti*.

1965 m. vasario 21 d. Čikagos ev. reformatų bažnyčioje vyko dvigubas paminėjimas – Vasario 16-osios ir maldomis, giesmėmis bei pamokslais buvo pagerbtas 1965 m. sausio 6 d. miręs superintendentas kun. Adomas Šernas.

Pamaldose dalyvavo penki kunigai: Kostas Burbulys, Povilas Dilys, Stasys Neimanas, Jonas Pauperas ir Anas Trakis. Kiekvienas jų pasakė turiningus pamokslius, kuriuose atsispindėjo ištikimas ilgametis kunigo A. Šerno tarnavimas Dievui ir lietuvių tautai. Maldos ir giesmės, kaip ir penki pamokslai, buvo persunkti didžia pagarba ir meile velioniui kunigui A. Šernui.

Pamaldose skambėjo dvi amžino atminimo kunigo A. Šerno sukurtos giesmės: *O Dieve, šventas ir teisingas* ir *O Dieve, sergėk bočių žemę* bei sugiedota jo mylimiausia giesmė *Lik su mumis, o Jėzau*. Po pamaldų žmonės dar nesiskirstė ir dalijosi prisiminimais apie A. Šerną.

Kuratorius Petras Bružas: *Tą straipsnį neabejotinai parašė patys bolševikai, nes to rašinio stilius visai svetimas kunigo Adomo Šerno stiliui*. Kolegijos prezidentas Motiejus Tamulėnas jaun.: *Kunigas Adomas Šernas buvo didelis darbuotojas Tėvynės labui ir Dievo garbei, dėlei ko jis net nepabėgo iš gimtojo krašto į laisvąjį pasaulį*.

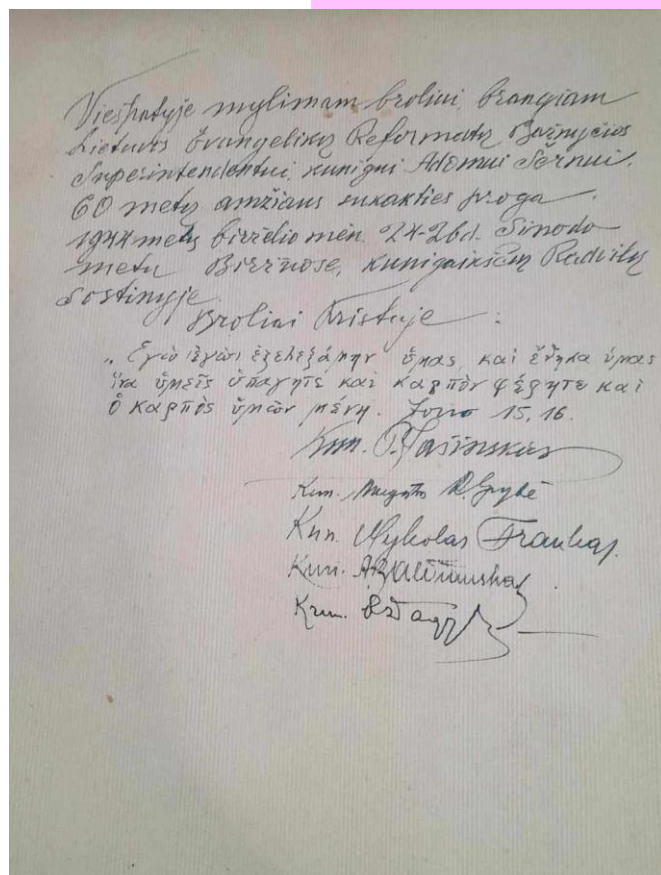
Ev. liuteronų kun. Ansas Trakis: *Kunigas Adomas Šernas sujungė evangelikus reformatus ir evangelikus liuteronus į vieną giesmę, dėlai kurios mes ir dabar visi tebeiname vienybės keliu. O atsiminimai apie šį garbingą vyrą telydi mus ir vienija ateityje.* Kuratorius Adomas Šernas (kunigo sesers Marijos sūnus): *Mano dėdė kunigas Adomas Šernas visada buvo religingas. Laiškais mes teiravomės apie tariamą dėdės atsižadėjimą religijos ir Dievo, bet jokio atsakymo nesulaukėme.* Ev. liuteronų kun. Jonas Pauperas: *Kunigo Adomo Šerno darbai pastatė jam amžiną paminklą.* Evangelikų reformatų Sinodo tremtyje Kolegijos prezidentas Motiejus Tamulėnas: *Adomas Šernas bus įrašytas Lietuvos istorijos lapuose kaip taurus lietuvis – tautos sūnus, nepriklausomybės atkūrimo dalyvis, darbštus ir tikintis kunigas. <...> Mes giliu susikaupimu lenkiame galvas jo garbingai atminčiai pagerbti.*

Kunigai Povilas Jašinskas, Adomas Šernas ir Mykolas Frankas

TIESOS LINK

2019 m. birželio 22 d. Evangelikų Reformatų Bažnyčios Sinodas, laikydamas, kad kunigo Adomo Šerno atsisakymas nuo kunigystės nebuvo laisvos valios išsakymas, o tik sovietinio ateizmo propagandos priverstinis aktas, panaikino LTSR evangelikų reformatų Konsistorijos 1964 m. sprendimą, paremtą gautu A. Šerno prašymu dėl jo atleidimo nuo visų jo pareigų tarnystėje ir pakartojo 1942 m. Sinodo sprendimus, kuriuose kunigas A. Šernas skiriamas ir ordinuojamas Bažnyčios superintendentu, Nemunėlio Radviliškio parapijos klebonu ir Konsistorijos viceprezidentu.

Knygos dedikacija kun. A. Šernui jo 60-čio proga – 1944 – karo metais, kurią pasirašė tuometiniai kunigai

Irena Andrukaitienė

Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarė, 2024 06 17

Rengiant straipsnį panaudota:

Lietuvos centrinio valstybės archyvo,
Lietuvos nacionalinio muziejaus, Lietuvos ypatingojo archyvo,
Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos,
Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos
Biržų krašto muziejaus Sėla,
Nemunėlio Radviliškio kraštotyros muziejaus Šiaurinė santaka
fonduose esanti medžiaga.

IŠĖJĘ AMŽINYBĖN

Kas yra jūsų vienintelė paguoda gyvenant ir mirštant?

Aš su kūnu ir siela, būdamas gyvas ir miręs nepriklausau sau pačiam, o savo ištikimajam Gelbėtojui Jėzui Kristui.

[Heidelbergo Katekizmas 1 klausimas ir atsakymas]

Dieteris Freudenbergas /1933 01 26 - 2024 07 28/

Iš Vokietijos mus pasiekė liūdna žinia, kad š. m. liepos 28 d. Detmolde mirė Lietuvos reformatų draugas kunigas emeritas Dieteris Freudenbergas.

Kun. Dieteris Freudenbergas su kunigų iš Vokietijos delegacija ir vienas nuo 1991 m. pavasario daug kartų lankėsi

Vilniuje, Biržuose, Kaune, mūsų ką tik atgavusios nepriklausomybę Lietuvos evangelikų reformatų ir liuteronų parapijoms padėjo materialiai ir dvasiškai stiprėti, augti.

Atsisveikinimo pamaldos vyko rugpjūčio 3 d. Kupfenbergo Miško kapinių koplyčioje, Detmolde.

Liūdesyje liko žmona Lotte, sūnus Matias, anūikai Lucianas ir Florensas, dukra Ricarda su vyru Marku.

Apie Jį neseniai rašėme *Reformatų žinioje* Nr.2/18, 2024 m.

InfoRef_LT

Ingrida Korsakaitė /1938 10 31 – 2024 07 20/

Eidama 86-uosius metus, liepos 20 d. mirė Vilniaus reformatų parapijos narė, žymi dailės istorikė, šiuolaikinės Lietuvos dailėtyros klasikė, humanitarinių mokslų daktarė, Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugijos narė Ingrida Korsakaitė, žymios kunigų Cumftų giminės palikuonė.

Ingrida Korsakaitė gimė 1938 m. spalio 31 d. Biržuose, literatūros kritiko ir rašytojo Kosto Korsako ir memuaristės Halinos Nastopkaitės-Korsakienės šeimoje. 1956 m., baigusi Vilniaus S. Nėries gimnaziją, Ji pasirinko dailės istorijos ir teorijos studijas. Lietuvoje tais laikais jokia aukštoji mokykla tokių specialistų nerengė, tad teko keliauti į tuometinį Leningradą ir studijuoti Iljos Repino tapybos, skulptūros ir architektūros institute. Po studijų, grįžusi į Vilnių, nuo 1961 m. Ingrida dirbo akademinį darbą., 1970 m. apgynė menotyros mokslų daktaro disertaciją, kurios pagrindu išleido iki šiol aktualumo nepradusią monografiją *Gyvybinga grafikos tradicija*. Dirbo LTSR MA Istorijos instituto Menotyros sektoriaus mokslinė bendradarbe, 1982–85 m. vadovavo šio padalinio pagrindu įkurtam Dailės istorijos skyriui. Šiame skyriuje dirbo iki pat išėjimo 1999 metais į pensiją. Nepriklausomybės metais išitraukė į visuomeninę veiklą. 1995 m. įstojo į Tarptautinę dailės kritikų asociaciją (AICA), buvo viena Lietuvos dailės istorikų draugijos steigimo iniciatorių ir pirmoji šios organizacijos pirmininkė, buvo aktyvi Tarptautinės vaikų ir jaunimo literatūros asociacijos (IBBY), Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugijos bei M. Mažvydo bibliofilų klubo narė.

Ingrida Korsakaitė apdovanota Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino V laipsnio ordinu (1997), Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos Martyno Mažvydo premija *Už nuopelnus Lietuvos valstybės kalbai, raštijos istorijai ir knygos menui* (2001), Lauryno Ivinskio 15-ojo respublikinio kalendorių konkurso premija (2004). 2018 metais Jai suteiktas Vilniaus dailės akademijos Garbės daktarės vardas. Atsikūrus Vilniaus reformatų parapijai, atgavus Reformatų bažnyčią, iš pradžių joje lankėsi Ingridos mama – Halina Nastopkaitė-Korsakienė, vėliau ir Ingrida. Įsijungė į Reformacijos draugijos veiklą, įsigilino į savo garbingos giminės iš motinos pusės praeitį, pasidalino su *Vilniaus reformatų žinios* leidėjais dėdės Liudomiro Nastopkos prisiminimais, Cumftų plačiai išsibarsčiusios giminės istorija, džiaugėsi išsiaiškinus žymaus akių gydytojo Jono Cumfto palaidojimo vietą Vilniuje.

Atsisveikinome su Ingridos Korsakaitės kūnu, virtusiu pelenais, liepos 22 dieną Olandų g. laidojimo namuose, o liepos 23 dieną Jos urna palaidota Antakalnio kapinėse, šeimos kape, kur rado prieglobstį Jos mylimos dukros Jurgos Ivanauskaitės, motinos Halinos ir tėvo Kosto Korsakų kūnai. Gedulingas pamaldas laikė ir laidotuvių liturgiją atliko Vilniaus parapijos kunigas Tomas Šernas.

InfoRef_LT

ĮVYKIAI

Ekumeninės pamaldos Kėdainiuose

Dar sausio mėnesį, po tradicinių ekumeninių pamaldų Kėdainių Šv. Juozapo bažnyčioje, pamaldose dalyvavusiems dvasininkams ir vyresniesiems kilo idėja – tokias ar panašias pamaldas organizuoti kasmet ne tik sausio mėnesį per Maldų už krikščionių vienybę savaitę, bet ir kitu – šiltesniu laiku, kai nešildomose ar menkai šildomose bažnyčiose tampa jaukiau.

Gegužės 5 d., popiet, į ekumenines pamaldas įvairių krikščioniškų konfesijų tikinčiuosius savo bažnyčion Kėdainių senamiestyje pakvietė reformatai. Deja, šiose pamaldose dėl didelio tarnystės užimtumo negalėjo dalyvauti liuteronai ir ortodoksai. Pastarieji tą Viešpaties sekmadienį šventė Velykas.

Pamaldose gegužės pirmąjį sekmadienį dalyvavo Kėdainių krikščionių baptistų bendruomenės pastorius Evaldas Liebus, Romos katalikų Šv. Juozapo bažnyčios kun. Mindaugas Alekna, Evangelinių Bažnyčių Bendrijos vyr. pastorius Gabrielius Lukošius ir šeimininkų teisėmis – reformatų kunigas Raimondas Stankevičius, vadovavęs pamaldų liturgijai. Visi dvasininkai dalijosi trumpais Dievo Žodžio apmąstymais, kartu meldėsi, visi kartu išpažino tikėjimą *Apaštališkojo išpažinimo* žodžiais, visi kartu laimino susirinkusiuosius *Aarono palaiminimu* Senojo Testamento Skaičių knygos 6 sk. 24-26 eil. žodžiais.

Pamaldų metu buvo giedamos tradicinės reformatų giesmės, *Tėve mūsų* malda ir tampanti ekumeninių pamaldų tradicine giesme – *Esam Dvasioje viena*. Tarp Dievo Žodžio apmąstymų pamaldų klausytojų ausis ir širdis džiugino Kėdainių muzikantai: V. Jeleniauskienė – fleita, E. Bujanauskienė – smuikas, Z. Smikienė – violončelė, S. Aukštiejūtė-Morkūnienė – fortepijonas.

Kėdainių evangelikų reformatų parapijos vargonininkė Sigita Aukštiejūtė-Morkūnienė ne tik grojo ir akomponavo bažnytinėms reformatų giesmėms, bet kartu su kolegėmis atliko įvairius muzikinius kūrinius ir padovanojo savo kūrybos giesmę *Dieną saulė neužgaus tavęs* (pagal 123-ią psalmę).

Po pamaldų visi apsilankiusieji reformatų bažnyčioje buvo pakviesti į šiuolaikinės krikščioniškos muzikos koncertą, kur šlovinimo giesmes atliko Justinas Stanislovaitis (gitara ir vokalas) ir Augustinas Skeberdis (saksofonas).

Ir tuo krikščioniška šventė dar nesibaigė. Po koncerto visi pamaldų dalyviai buvo pakviesti į šalia esančius Šv. Juozapo parapijos namus pasivaikšinti ne tik žemišku maistu, bet ir Malda, tarpusavio bendravimu – Agapės – meilės puotos dovanomis.

InfoRef_LT

Konkursas *Žmonės kūrė ir kuriantys Biržus*

2024 m. pradžioje Biržų *Sėlos* muziejus organizavo rašinio, esė konkursą *Žmonės, kūrė ir kuriantys Biržus*. Konkursas buvo skirtas laisvo lietuviško žodžio atgavimo 120-osioms metinėms. Pagrindinis tikslas – prisiminti, aktualizuoti Biržų krašto istoriją, įdomiausias asmenybes, kūrusias Biržų krašto tapatybę, ir įvertinti dabarties pokyčius: Biržų-Dubingių Radvilas, grafus Tiškevičius, knygnešius, tarpukario kūrėjus, signatarus, ministrus, pokario partizanus, Biržų garbės piliečius, menininkus, dabarties žymius žmones.

Konkurse galėjo dalyvauti moksleiviai ir suaugusieji. Konkurso vertinimo komisija, kurią sudarė penki vertintojai, atrinko po tris geriausius kiekvienos dalyvių grupės darbus, taip pat iš visų dalyvavusiųjų konkurse – vieną originaliausią darbą.

Dėkingumo raštas įteiktas bibliotekininkei Liudai Prunskienei, rašiusiai apie knygnešį Povilą Jakubėną *Likę pėdsakai dulkėm nusėda* (II vieta). Daug kam nežinoma ar primiršta teologijos mokslų profesoriaus, evangelikų reformatų bažnyčios superintendente kun. Povilo Jakubėno jaunystės veikla, platinant carinės Rusijos laikais draudžiamą lietuvišką spaudą. (*Konkurso rengėjams leidus, spausdiname rašinį*).

Net trys Biržų *Saulės* gimnazistai: Mindaugas Domarkas (I vieta), Emilija Mikalauskaitė (II vieta), Atėnė Kregždaitė (III vieta), mokytojos Adelės Jurėnaitės Samulionienės auklėtiniai, rašė apie Joną Meką.

Reformatė Emilija Mikalauskaitė rašinyje *Langas į Jono Meko pasaulį* rašo:

Neįmanoma, jog mes kažkada buvome susitikę ar kada nors dar susitiksim. Tačiau viena žinau tikrai – mes girdėjome tą patį vargonų skambesį ir giedojome tas pačias giesmes. Tas pats lazdynas tebežaliuoja už lango ir ta pati raudona bažnyčia dar stovi. Į tą pačią gimnaziją žingsniavome tuo pačiu keliu ir tais pačiais koridoriais vaikščiojome abu. Tik kitu laiku.

Nors mus skiria nemažai laiko ir gimtadienius švenčiame skirtinguose amžiuose, yra artumo pojūtis. Kiekvienas žmogus turi savo vaikystės idiles, nors ne kiekvienas gali ją taip įtaigiai parašyti.

Mano vaikystės prisiminimai kitokie...

Kaip vaizdžiai J. Mekas aprašo savo matomą gamtą ir jaučiamus kvapus... Tą patį vaizdą galiu išvelgti pro šiaurinius savo namo langus, kai lyja. Sninga. Būtent tame kambary, savo dėdės, evangelikų reformatų kunigo, Povilo Jašinsko namuose, Jonas Mekas ir jo brolis Adolfas gyvena, kol ėjo į gimnaziją. Nors tas pasaulis jau seniai išnykęs, tačiau, aprašytas *Semeniškių idilėse*, yra išsaugotas ir jas skaitydami galime pajusti tų laikų dvasią. *Semeniškių idilės* – lyg langas, pro kurį galima matyti J. Meko vaikystę, atsiminimus, visų metų laikų keliones. Pavasarį, vasarą, rudenį bei žiemą. Nors kur jis bebūtų, jį lydėjo mamos ir namų ilgesys.

Vartau knygas ir sklaidau laiškus, klausau įrašų...

Aš/ieškau/naujų/formų,/kurios/man/leistų/leistų/atidaryti/visą/mano/patyrimo/atmintį.

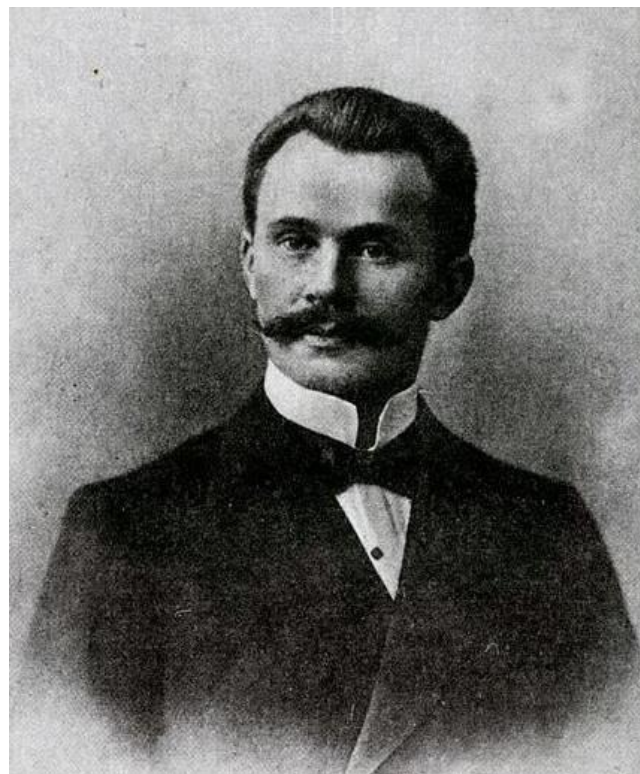
(J. Mekas)

Čia Niujorkas, Vokietija, pasaulis, gyvenimo lėkimas...

... O K. Pikūno *Gyvenimo lai(š)kai* – langas į jį patį. Įdomu, kaip būtų susiklostęs gyvenimas, jei Jonas nebūtų karo nublokštas iš savo mylimų *Semeniškių*?

Likę pėdsakai dulkėm nusėda

Biržų Jurgio Bielinio viešosios bibliotekos vyresniosios bibliotekininkės Liudos Prunskienės rašinys apie LERB superintendentą kunigą Povilą Jakubėną – knygnešį, carinės Rusijos laikais skleidusį lietuvišką Žodį tautai...

Kun. Povilas Jakubėnas

Šiandien, kai važiuoji per ištuštėjusį Vaitkūnų kaimą, gali gėrėtis begaline laisve, tyru oru, vyturių džiugia, viltinga giesme. Erdvūs laukai akį ramina žiemkenčių želmanėlių šviesa, liudijantią gyvybę, gyvenimo tęsinį. Tai ūkininkų valdos, horizonto tolyje išpraustos į mažų miškelį rėmus. Tik nykstanti, dūlanti, aižėjanti, griūvanti Bronislovo sodyba primena kadaise čia buvus nemažą kaimą, su abipus *ūlyčios* Zizonys-Iškonys išsirikiavusiais Kučinskų, Karosų, Prunskų, Jakubėnų gyvenimais. Jų nebėra nei ženklo ir dabar sunku patikėti, kad kaimelis buvo įaugęs į mišką, apžėlęs krūmais, bet pilnas žmonių gyvenimų: su darbais ir rūpesteliais, su dainomis tyliam pavakary, su vaikų klegesiu, su čia savo dienas baigusio liaudies menininko Stepo Jurevičiaus drožiniais, su Marės Prunskienės siuviniais, su vyrų *pasizanabijimais* ant prieklėčio sekmadienio popietę... Dabar tik – platūs, lygūs laukai su kruopščiai prižiūrimais pasėliais, nors žemė čia prastoka.

Jau kelinti metai, kai visiškai buvo sulyginta su žeme Biržų krašto kūrėjo, kunigo, knygnešio, teologijos mokslų profesoriaus, evangelikų reformatų bažnyčios superintendente Povilo Jakubėno tėviškės sodyba. Ak, tiesa, daug kas dairydavosi į visai kitą trobą, nežinodami, kad toje augo karininkas Povilas Vytautas Jakubėnas, beveik penkiasdešimt metų jaunesnis už kunigą. Lengva sumaišyt iš toliau atvykus, nes Vaitkūnuose kiekvienos pavardės buvo net po keletą kiemų. Bet vietiniai, gretimų viensėdžių gyventojai atsimeina...

Jakubėnų sodyba Vaitkūnuose

Ūkininkų Krisiaus ir Marės Macytės Jakubėnų sūnus Povilas gimė antroje devyniolikto amžiaus pusėje, pavasarį – 1871 metų balandžio 11 dieną. Sakoma, kad buvo labai guvus, smalsus vaikiukas. Skaityti mokėsi padedamas vyresnės sesers ir vietos daraktoriaus Adomo Kairio. Buvo imlus mokslui, tad Biržų liaudies mokyklą baigė nešdamas garbingą pirmūno vardą. Žmogaus gyvenimo pasirinkimai, polinkiai, pasiryžimai visada turi pradžią – gimsta iš laiku pasėtos dvasinės-dorovinės sėklos. Jakubėnų Poviliokas paauglystėje tėvų namuose turėjo galimybę klausytis garsiai skaitomo slapta atgabento lietuviško politinio ir literatūrinio leidinio *Aušra* ir tas žinias atidžiai dėjos į galvą. Žinoma, kad laikraščio skleidžiamos tautinio atgimimo ir siekio išsivaduoti iš carinės priespaudos idėjos paliko didžiulį įspūdį jaunam, protingam vaikinukui. Jeigu žmogų galėtume sulyginti su paukščiu, tai tada buvo šio iškilaus žmogaus sparnų auginimo metas.

Likimas buvo palankus. Tėvai turėjo iš ko leisti gabų vaiką mokslui, tad Povilas išvažiavo mokytis tada populiarioje Mintaujos (Jelgava) gimnazijoje. Kaip tik tuo laikotarpiu, vienų Kalėdų atostogų Vaitkūnuose metu, Povilą Jakubėną aplankė garsusis knygnešys Jurgis Bielinis. Kas žino, gal kiek su gimnazisto tėvu buvo pažįstamas, gal iš Mintaujos atėjo garsas, kad šis jaunuolis yra patikimas. Svečias paliko maišą lietuviškų knygų. Gautą spaudą Povilas platino Vaitkūnuose, gretimuose kaimuose, Vabalninke, nusiveždavo ir į gimnaziją.

Vėliau spaudą platinimui imdavo ne tik iš Jurgio Bielinio, bet ir iš kaimyninio Svilių kaimo knygnešio Prano Verkeliio, o gal ir kitų knygnešių. Mintaujoje priklausė slapta lietuvių mokinių *Kūdikio* draugijai, kuriai vadovavo studentas iš kaimyninio Pasvalio, Petras Avižonis, geras Povilo draugas. Draugijos tikslas – mokytis lietuvių kalbos ir istorijos, ugdyti tėvynės meilę ir tautinę savivoką. Valia ir pasiryžimas tvirtėjo, vis aiškiau ryškėjo ateities vizija. Mintaujos gimnaziją baigė aukso medaliu 1893 metais.

Jau tada pradėjo Biržų krašte steigti kilnojamus knygynėlius, nes veikliam, pakankamai išprususiam jaunuoliui norėjosi veikti čia ir dabar – idėjas versti darbais. Gera buvo sutikti bendraminčių, turinčių tą patį tikslą, tas pačias dorovines-kultūrines normas. Tai lėmė, kad tais pačiais 1893 metais, netolimame Savučių kaime, ūkininko Mykolo Paliulio namuose buvo įsteigta slapta draugija *Apaščios ir Nemunėlio susivienijimas*. Žinoma, Povilas Jakubėnas buvo vienas iš įkūrėjų ir aktyvus narys. Draugijos pagrindinė veikla – draudžiamos lietuviškos spaudos platinimas, švietėjiškų idėjų skleidimas. Plėtėsi pažįstamų pažangių, veiklių žmonių ratas. Be Povilo Jakubėno šiai draugijai priklausė Jonas Čerka-Čerkauskas, Julijonas Paliukas, Tomas Paliulis, Julijonas Lindė-Dobilas, kunigas Alfonsas Sabaliauskas-Žalia Rūta. Į narių sąrašus įtraukti ir knygnešiai: Jurgis Bielinis, Petras Avižonis, Petras Nastopka, Jonas Šepetys, Lukas Kaziūnas. Kiekvienas draugijos narys privalėjo turėti nors vieną laikraštį, pirkti knygas ir jas platinti. Visuotiniai Draugijos susirinkimai vykdavo rugpjūčio pradžioje Skaistkalnėje per Kanapinės atlaidus. Ši Draugija 1893 m. netgi leido hektografuotą laikraštėlį *Palemonas*, kurio išėjo trys numeriai.

Povilas Jakubėnas – studentas

1899 metais Povilas Jakubėnas baigė Dorparto (Tartu) universitete evangeliškos teologijos studijas, kurias vėliau gilino Vokietijoje. Ordinuotas kunigu, 1900 m. paskirtas dirbti Biržuose antruoju kunigu. Tai buvo didelis laimėjimas Biržams – turėti tokį aktyvų ir susipratusį kunigą, visuomenės veikėją, pakėlusį savo krašto miestą į aukštesnį lygį. Toliau čia platino draudžiamą lietuvišką spaudą, kurią slėpdavo draugo Martyno Yčo namuose Šimpeliškių kaime. Ir tada pabiro Biržų krašto kūrimui skirti darbai tarsi iš gausybės rago. Kiek reikėjo energijos, kiek kultūrinės, pedagoginės, politinės nuovokos, gebėjimo bendradarbiauti su įvairių pažiūrų, tikėjimų ir siekių žmonėmis, kad provincijos miestelis Biržai – taptų šiauriausiu, bet pilnaverčiu Nepriklausomos Lietuvos istorijos bei kultūros centru. Sparnai sutvirtėjo ir išsiskleidė plačiai.

1901 metais kunigas Povilas Jakubėnas prisidėjo prie savanorių gaisrininkų draugijos steigimo Biržuose. Kartu su Martynu Yču 1906 metais suorganizavo ir dalyvavo pirmajame lietuviško teatro vaidinime Biržuose. Tais pat metais išleido Biržų kalendorių *Kaimynas*. 1908 metais kartu su daktaru Mikalojumi Kuprevičiumi ir kitais pažangiais biržiečiais įsteigė Biržų žemės ūkio ratelį, veikė kooperatyve *Aitvaras*. O radęs sutarimą su katalikų kunigu Kazimieru

Rinkevičiumi, rūpinosi Biržų miesto aukštesniosios, keturklasės pradžios mokyklos steigimu. Ten dėstė tikybą, vokiečių kalbą, o po kurio laiko ir lietuvių kalbą, už kurios pamokas nebuvo mokama.

Povilas Jakubėnas, kaip buvęs knygnešys, daug dėmesio skyrė spaudai, lietuviško žodžio sklaidimui, tad nenuostabu, kad būtent jis suorganizavo Biržuose bendrovę spaustuvei steigti ir buvo neapmokamas jos vedėjas. Ir štai, 1912 metais, kartu su Martynu Yču, Mikalojumi Kuprevičiumi, Jurgiu Trečioku įsteigė Biržų spaustuvę. Kunigas Povilas Jakubėnas pats leido kalendorius, dvisavaitinį leidinį reformatams *Sėjėjas*, bendradarbiavo kituose periodiniuose leidiniuose, išvertė *Evangeliją pagal Morkų*, parašė pirmą lietuvių kalba išleistą *Bažnyčios istoriją* (3 tomai), publikavo savo straipsnius respublikinėje spaudoje.

Pirmojo Pasaulinio karo metu buvo priverstas pasitraukti į Rusiją, kur rūpinosi pabėgėlių globa, ypač globojo vaikus našlaičius, dėstė lietuvių gimnazijoje Voroneže. 1918 metais grįžo į Lietuvą ir vėl įsijungė į naujų veiklų kūrimą – prisidėjo prie naujų, lietuviškų įstaigų ir organizacijų steigimo Biržuose, rūpinosi Nemunėlio Radviliškio reformatų bažnyčios atstatymu, tapo pirmuoju Spaudos bendrovės *Biržų žinios* pajininku, aukojo Biržų dailės draugijai *Mūza*. Dar 1921 metais Biržų Sinodo metu pirmąkart išrenkamas superintendentu. Po poros metų tampa draugijos Biržų gimnazijai statyti valdybos pirmininku. 1925 metais pakviečiamas į Kauną, kur Vytauto Didžiojo universitete įsteigia Evangelikų teologijos fakultetą, dirba dekanu, profesoriumi, vėliau Kauno evangelikų reformatų parapijos klebonu. Nežiūrint to, Povilas Jakubėnas nenutolsta nuo savo gimtojo krašto ir dalyvauja visuose svarbesniuose Biržų reikaluose. Jis netgi paskiriamas Biržų muziejaus istorijos skyriaus vedėju ir šį darbą dirba 1928–1940 metais. Deja, 1941 metais teko pasitraukti į Vokietiją, o paskutinį dešimtmetį gyveno Šveicarijoje, kur ir mirė 1953 metų gegužės 30 dieną. Pavasarį gimęs ir išėjęs – pavasario paukštis, kupinas vitališkos jėgos, kurios didžioji dalis teko Biržams. Anot istoriko Jono Yčo, *sunku net suprasti kaip vienas žmogus, kad ir daug dorai bei sąžiningai dirbdamas – tiek padarytų – pakylėtų savo gimto krašto tikyba, dorovę, švietimą, ekonomiką*.

Knygnešys, kunigas, profesorius Povilas Jakubėnas paliko ryškius pėdsakus Biržų žemėje. Šiandien, gyvendami laisvoje ir turtingoje Lietuvoje, atviri visam geros valios pasauliui, išmaniųjų technologijų pagalba savo išmintį pakylėję iki beribių galimybių, galime produktyviai kurti savo šalies ateitį. Betgi, stovėdami savo tautiškumo, dėl kurio buvo šitiek kovota, šitiek aukota, sargyboje, tiesiog neturime teisės nusigręžti nuo praeities, nuo mūsų gimtojo krašto istorijos. Viena iš mūsų kasdieninių pareigų – nušluostyti dulkes nuo Biržų kraštą kūrusių iškilių žmonių pėdsakų, kad suvoktume kuom turime didžiuotis ir dėl ko gyventi.

Bibliotekininkė Liuda Prunskienė

P. Jakubėno kalendorius „Kaimynas“

Ekslibris kun. Adomo Šerno atminimui

Biržų raj. savivaldybės Jurgio Bielinio viešosios bibliotekos Jono ir Adolfo Mekų palikimo studijų centro struktūrinio padalinio iniciatyva sukurtas knygos ženklas – ekslibris, skirtas Lietuvos evangelikų reformatų Bažnyčios superintendente, kunigo, poeto, publicisto, poligloto, vertėjo, pedagogo, politiko, visuomenininko Adomo Šerno (gimė 1884 05 13, mirė 1965 01 06) 140-osioms gimimo metinėms. Jo autorė šiaulietė dailininkė, grafikė Lolita Brazauskaitė – Putramentienė (Loli-Braza).

Šis mažosios grafikos kūrinys savyje talpina daug informacijos apie Kunigą: Jo indėlį į Lietuvos nepriklausomybės siekio įgyvendinimą, Jo pasiūlytą žodį *nepriklausomybė* vietoje tada vartotų *liuosybė* ar *neprigulmybė*, Jo krikščionišką požiūrį į žmogus gyvenimo paskirtį – šlovinti Viešpatį, visad pasikliauti Dievo Žodžiu – Biblija.

Ekslibris *Adomui Šernui – 140* papuoš Mekų centro kuriamus suvenyrinius atvirlaiškius, kurie, tikėkimės, visur plačiai pasklis, nešdami žinią apie Biržus, Lietuvą ir jos istorijai nusipelnčius žmones.

InfoRef_LT

Pasirašyta Dubingių Radvilų pilies atkūrimo fondo sutartis

Gegužės 9 dieną Dubingiuose pasirašyta Dubingių Radvilų pilies atkūrimo fondo sutartis.

Pasirašant sutartį dalyvavo kunigaikštis Motiejus Radvila – septynioliktos eilės nuo Astikų ir dvyliktos eilės nuo Mikalojaus Radvilos Juodojo Radvilų palikuonis, Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugijos atstovai, žymūs Lietuvos istorikai, Biržų Sėlos muziejaus darbuotojai.

Sekmadieninės mokyklėlės vaikučių iškyla

Šeštadienį, gegužės 11 d., Vilniaus reformatų parapijos sekmadieninės mokyklėlės lankytojai su tėveliais bei kelios mokyklėlės vadovės iš įvairių Vilniaus ir aplink Vilnių esančių vietovių keliavome į Liūliškes, į mokyklėlės mokslo metų užbaigimo šventę. Susirinkę ir užkandę, patraukėme link Čiobiškio, kur, išlipę iš automobilių, pradėjome nedidelį žygį. Eidami vaizdingais miško keliukais pagal šalia srūvančią Rylą, pasiekėme Čiobiškio urvą ir vieni po kitų sulindome jo apžiūrėti bei patūnoti jame. Daugelis čia buvome pirmą kartą ir stebėjomės, kad štai, Lietuvoje, yra tokių įdomybių. Šio urvo sienos – iš sukietėjusio smėlio, o apačioje – purus, sausas ir švelnus smėliukas, ant kurio drąsiai galėjome pasėdėti. Po šios ekskursijos grįžome į sodybą, kepėme daržoves bei mėsytes ant laužo. Kol dar malkos kūrenosi, vyresni mokyklėlės vaikai (ir ne tik vaikai!) varinėjo kamuolį, o jaunesni išskylavo *namelyje* medyje. O kur dar ir sūpuoklės, ir batutas, ir virvė į obelį įsliuogti! Oras buvo nuostabus: skaičiai ir šildančiai švietė saulė, tačiau gūsingi vėjai neleido tinginiauti. Pasiruošę ilgą stalą bei susėdę, drauge pasimeldėme, Giedriaus vedini palaiminome maistą bei su vaikais pagiedojome maisto laiminimo giesmelę, kurią vaikai visada gieda ir mokyklėlėje prieš vaišes. Sočiai prisikirtę, dalis, neišskubėjusiųjų namo, dar spėjome ir ratelį aplink Liūliškes apeiti, šalia esančiame miškelyje seną trikramienę pušį atrasti bei – vikrausieji – į ją išropšti. Smagu buvo drauge pasibūti, pradėjome jau galvoti ir apie susitikimą ankstyvą rudenį. O kol kas susitiksime, pabendrausime paskutinėse mokyklėlės pamokėlėse ir... leisimės vasaroti.

Kartu pasidžiaugdami iškyla, norime padėkoti kantrioms ir kruopščioms mokyklėlės vadovėms – Rūtai, Laurai, Andrei, Gertrūdei, Donaldai už puikiai praveistą mokyklinį sezoną ir maloniai konstatuoti, kad ne vaikai tėvų laukia po sekmadienio pamaldų, o atvirkščiai – vaikai dar ilgai nenori skirstytis.

D. Venskienė

Vilniuje trečią kartą kvietė „Radviliados“ skaitymai

XVI a. Lietuvos Didžiosios Kunigikštystės poeto, vilniečio evangeliko reformato Jono Radvano herojinės poemos *Radviliada* skaitymuose, kuriuos birželio 6 d. Reformatų sode šalia statomo Lietuvos Reformacijos ir lietuvių rašijos pradininkų paminklo jau trečią kartą surengė Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugija, skambėjo Vilniaus Mokytojų namų Žemaičių kultūros draugijos ansamblio *Tyklė* (vad. Vitalija Brazaitienė) dainuojamos tradicinės Mažosios Lietuvos dainos. Poemos ištraukas skaitė dr. Austė Nakienė ir Gaudentas Aukštikalnis, kalbėjo draugijos pirmininkas Donatas Balčiauskas ir kt.

Paminklo statybai toliau renkamos lėšos, auką pervesti galite į specialią draugijos sąskaitą:

LT69 7044 0600 0090 8619

Info ir nuotrauka ***Kęstučio Puloko***

Vilniaus Radvilų gimnazija švenčia jubiliejų

Turbūt ne kiekvienas vilnietis galėtų pasakyti, kur yra Radvilų gimnazija. Tačiau ši gimnazija puikiai pažįstama Šeškinės mikrorajono gyventojams. 1982 metais įkurtoje Vilniaus 53-ioje vidurinėje mokykloje buvo lietuviškos ir rusiškos klasės.

1985 metais įkurta Vilniaus 56-oji vidurinė mokykla, į kurią iš 53-iosios vidurinės mokyklos perkėlė lietuviškas klases. 1994 metais 56-ajai vidurinei mokyklai suteiktas garbingas kunigaikščių Radvilų vardas, o 2004 m. birželio 25 d. – gimnazijos statusas. Taigi, šiais metais minimos net dvi sukaktys – 20 metų, kai mokykla tapo gimnazija, ir 30 metų, kai buvo suteiktas Radvilų vardas.

Gimnazijos simboliuose ir tradicijose atsispindi kunigaikščių Radvilų giminės paveldą bylojantys ženklai. Mokyklos herbe vaizduojamas Radvilų erelis, kiekvienais metais gimnazijos mokiniai ir mokytojai aplanko Radvilų pilį Biržuose. Įdomus sutapimas ir tai, kad šiuo metu gimnazijai vadovauja iš Biržų kilusi Egidija Nausėdienė.

Inga Krišukėnaitė-Jasėnienė

Radvilų gimnazijos himnas

Žodžiai: mokinės **Radvilės Rimgailaitės**
Muzika: kompozitoriaus **Aivaro Linkevičiaus**

Istorija mums lėmė didį vardą.
Jaunystėj mūsų Radvilų viltis gyva.
Iš pergamentų paslapties išauga
ir išmintis, ir meilė, ir tiesa.

Mes pakartosim Radvilų likimą
ir būsimė verti svajonių didelių,
kaip Radvilos Europoje ieškosim
ne nuotykių, tikrai tikrų kelių.

Gimnazija, mes tariam tavo vardą
su pagarba ir meile širdyse.
Iš „Radvilų“ išskrisime užaugę,
bet mūsų neapleis didi dvasia.

Prisiminta vargonininkė Gražina Petrauskaitė

Birželio 9 d. Vilniaus reformatų parapija malda, giesmė paminėjo prieš metus mirusią vargonininkę **GRAŽINĄ PETRAUSKAITĘ** (1971-2023). Kun. Tomas Šernas priminė Jos indėlį į Lietuvos vargonavimo kultūrą, pagalbą reformatams. Po pamaldų Gražinos pamėgto J. S. Bacho kūrinių vargonams *Kas Dievui duodasi valdyti* pagrojo Rasa Mikalajūnienė, o solistas Valdas Striužas, jai

akompanuojant pianinu, B. H. Broot'o *Anapus saulės*, P. P. Bilhorn'o *Ramybė - Dievo meilės dovana* ir C. G. Boberg'o pagal 8-ą psalmę parašytą giesmę *Valdove, didis*. Šią giesmę labai mėgo Gražina.

InfoRef_LT

Gedulo ir vilties diena

Vidmantas Kuprevičius ir kun. Rimas Mikalauskas

Gedulo ir vilties dieną – birželio 14-ąją, skirtą tremčiai ir 1949-ųjų trėmimui *Priboi (Bangų mūša)* atminti, prie buvusios Biržų geležinkelio stoties, prie Tremtinių koplytstulpio (*autorius Algirdas Butkevičius*) biržiečius bendrai maldai kvietė kunigai – R. katalikų Raimundas Zimka ir reformatų Rimas Mikalauskas, kalbėjo Seimo narys Valdemaras Valkiūnas, muziejaus *Sėla* direktorė Edita Lansbergienė, gimnazistė Vaiva Varžinskaitė ir kt., dainavo *Saulės* gimnazijos choras *Solis Ortus*, vad. Danguolės Kazakevičienės. Renginyje dalyvavo ir vilnietis savanoris ats. vyr. lt. Vidmantas Kuprevičius, Vilniaus reformatų bažnyčios varpininkas.

InfoRef_LT
Foto G. Dagytės

Senosios Vilniaus Evangelikų kapinės – Liuteronų sodas

Juk aš žinau, kad mano Atpirkėjas gyvas.

(Job 19,25)

Liepos 2 dieną, Vilniuje, po rekonstrukcijos buvo pašventintas Liuteronų sodas ant Tauro kalno – buvusios Evangelikų kapinės, kuriose buvo pradėta laidoti XIX a. pradžioje. Tai vienos seniausių kapinių Vilniaus mieste, istorinės evangelikų liuteronų ir reformatų kapinės. Jose amžino poilsio atgulė liuteronų ir reformatų dvasininkai, iškilūs mokslininkai, menininkai.

Kapinės uždarytos 1958 m., likviduojant reformatų kapinių dalį, kur buvo statomi Profsąjungos kultūros rūmai.

1962 m. nuspręsta visiškai panaikinti Evangelikų kapines, teritoriją paversti parku. O 1972 m., dėl numatytų statyti Santuokų rūmų, buvo sunaikinti dar išlikę kapinių pietinės dalies kapai ir antkapiai, nugriauta architekto K. Šildhauzo projektuota kapinių didžioji koplyčia.

Kuriant Liuteronų sodą, siekta sukurti erdvę ramiam poilsiui senų medžių paunksmėje ir suteikti teritorijai memorialinį charakterį informuojant apie čia buvusias kapines. Rekonstruotą parką – Liuteronų sodą ir jo centrinėje dalyje pastatytą atminimo kryžių pašventino Lietuvos evangelikų liuteronų Bažnyčios vyskupas Mindaugas Sabutis ir kun. Ričardas Dokšas, giedojo ir bendras giesmes vedė Vilniaus evangelikų liuteronų bažnyčios ansamblis *Adoremus*. Be dvasininkų, Sodo atidaryme kalbėjo Vilniaus miesto vicemeras Andrius Grigonis, Vilniaus vystymo kompanijos projektų vadovas Linas Urba, bendrovės *ID Vilnius* (anksčiau *Vilniaus planas*), projektavusios Sodą, architektė, projekto vadovė Lolita Vileikienė. Vyskupas M. Sabutis miesto ir parapijos atstovams, pasižymėjusiems atkuriant istorines kapines, įteikė padėkos raštus.

Po iškilmingos dalies improvizuotą ekskursiją po Sodą vedė Vilniaus evangelikų liuteronų parapijos tarybos narys Kęstutis Pulokas, sakęs, kad ši vieta, kurioje pusantro šimto metų veikė kapinės, brutaliai sunaikintos sovietų okupacijos metais, turi išlikti sakrali, čia nereikėtų rengti piknikų, gulinėti ant vejų, nes beveik visame plote likę palaidojimai. Į istorines kapines jau sugrąžinta dalis išlikusių antkapių – penki pastatyti jų autentiškose vietose, kiti sutelkti aplink J. F. Niškovskio (1774–1816) koplytėlę-mauzoliejų, vienintelį išlikusį kapinių statinį, kuriame sovietmečiu buvo įrengtas kioskas. Kapinių istoriją lankytojams primins visoje teritorijoje įrengti informaciniai standai.

Sodo projektavimo darbus 1993 m. pradėjo architektės Giedrė Miknevičienė ir Marija Nemunienė. Bet negavus papildomo finansavimo, tolimesni projektavimo darbai buvo sustabdyti ir tik 2018 m., gavus finansavimą iš Europos Sąjungos lėšų, buvo pateiktas užsakymas parengti techninį projektą.

Atkuriant istorinį teisingumą, 2022 m. lapkričio 19 d. centrinėje buvusių kapinių dalyje, kurioje dabar pastatytas atminimo Kryžius, buvo iškilmingai perlaidoti apie trisdešimties žmonių palaikai, surasti kapinėse vykdant archeologinius tyrimus bei kitus teritorijos tvarkymo darbus.

Liuteronų sodo rangos darbų vertė – beveik 2,2 mln. eurų.

Vilniaus Sinodo kolegijos prezidento Konstantino Volano antkapis.

Projektas finansuojamas Europos Sąjungos, valstybės biudžeto ir Vilniaus miesto savivaldybės lėšomis, aukomis prisidėjo Vilniaus evangelikų liuteronų parapijos nariai.

Sodo rekonstrukcijos darbai dar tęsis: bus restauruojami rytinėje dalyje išlikusios tvoros fragmentai, į atkurtas nišas bus sugrąžintos restauruotos senosios antkapinės plokštės, kurios buvo išgelbėtos XIX a. pr. likviduojant pirmąsias XVI a. liuteronų kapines dab. Liejyklos gatvėje; vienoje iš nišų bus atkurta sieninė tapyba, granitinėse plokštėse bus įamžinta informacija apie šiose kapinėse palaidotus žmones.

Reikia tikėtis, kad bus įamžinti mūsų Bažnyčiai uoliai dirbę, siekę gerovės Vilniaus miestui ir kraštui reformatai dvasininkai, kuratoriai.

Gen. superintendente A. Kadaro žmonos Anos Lipinskios sūnaus, žymaus gydytojo Bronislavo Kadarų antkapiai

Generaliniai superintendantai:

Rapolas Daunoras (1771-1854), gen. superint. nuo 1845 m., tarnavęs Vilniaus reformatų bažnyčioje dabartinio pastato statybos metu ir jį pašventinęs;

Steponas Lipinskis (1805-1879), gen. superint. nuo 1857 m., lydėjęs didvyrių Simoną Konarskį 1839 m. vasario 27 d. į egzekucijos vietą Poguliankoje;

Juozapas Glovackis (1830-1893), gen. superint. nuo 1888 m., Sinodo memorialų nuolatinis raštininkas;

Andrius Kadaras (1831-1902), gen. superint. nuo 1893 metų. Jo palaikai Papilio kunigo Mykolo Franko rūpesčiu parvežti į Biržus ir perlaidoti naujosiose Kubilių kapinėse;

Mykolas Jastržembskis (1859-1938), gen. superint. nuo 1925 metų. Jo kūnas buvo perlaidotas į Antakalnio Našlaičių kapines, vyksta identifikavimo procesas, galimai bus surastas ir sugrąžintas į buv. pirminę palaidojimo vietą;

Konstantinas Thumas (1845-1906), Vilniaus distrikto senjoras nuo 1902 m., nuolatinis Sinodų delegatas;

Piotras Gorodiščius (1886-1941), Vilniaus Vienetos superintendentas nuo 1934 m., žydų krikščionių kunigas, vadovavęs Balstogės Barbikano misijai, kurios tikslas buvo tarp žydų skelbti Evangeliją, atversti juos krikščionybėn.

Kolegijos prezidentai:

kurat. **Konstantas Volanas (1799-1862)**, prezidentas 1846-1858 metais;

kurat. **Henrykas Kurnatovskis (1809-1889)**, prezidentas 1859-1862 m., Vilniaus mokyklos direktorius;

kurat. **Edvardas Grotkovskis (1811-1892)**, prezidentas 1867-1882 m., valstybės patarėjas;

kurat. grafas **Stanislovas Putkameris (1828-1904)**, prezidentas 1883-1903 metais;

kurat. **Stanislovas Bohuš-Sestšencevičius (1864-1927)**, prezidentas 1918-1921 m., žymus dailininkas, Vilniaus Stepono Batoro universiteto Menų fakulteto profesorius;

kurat. **Bronislovas Ižycki-Hermanas (1865-1947)**, prezidentas 1922-1939 m., išrinktas po Vilniaus krašto oficialaus prijungimo prie Lenkijos 1922 m. kovo 24 dieną.

D. Gudliauskienė

TIESOS DRAUGO 100 METŲ JUBILIEJUS

2024 m. rugpjūčio mėn. išėjo Lietuvos evangelikų baptistų bendruomenių sąjungos leidinys Tiesos Draugas Ekstra Nr. 148, skirtas paminėti jų leisto tarpukaryje laikraščio Tiesos draugas 100 metų jubiliejui.

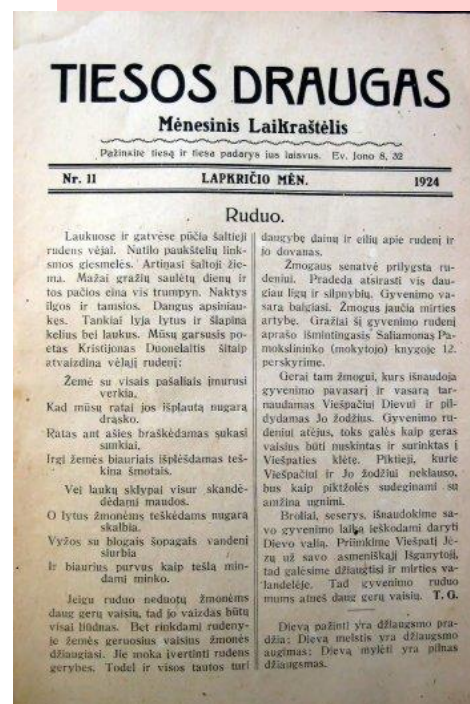
Jame rašoma, kad Laikraštėlį pradėjo leisti ir jo leidybą inicijavo ir rėmė Komitetas platinimui

krikščioniškų raštų lietuvių kalboje, kuris buvo įsteigtas 1911 m. Klaipėdos baptistų bendruomenėje. Pirmasis atsakingasis redaktorius buvo Mikelis Kairys, gyvenęs Klaipėdos krašte, o vėliau šias pareigas perėmė Teodoras Gerikas, kuris po studijų Hamburgo baptistų seminarijoje buvo pakviestas vadovauti stiprinant visos Lietuvos baptistų bendruomenių vienybę.

Pirmas numeris išėjo 1923 m., o jau nuo antrojo – 1924 metų sausio – laikraštėlis leidžiamas reguliariai kas mėnesį. Pirmajame numeryje kreipiamasi į skaitytojus tokiais žodžiais:

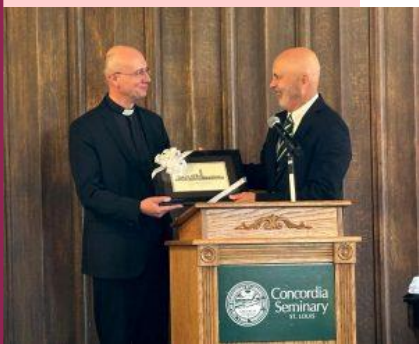
Tiesos draugas nori būti tikras draugas ir kelrodis kiekvienam tiesos – Jėzaus Kristaus – ieškotojui. Žinodami, kad tas kelias nerandamas be Šventojo Rašto, norime visuose dalykuose laikytis Šv. Rašto pagrindo. Norėtume paliesti įvairius tikėjimo ir doros klausimus. Todėl kviečiame visus, kurie myli Viešpatį ir Šv. Raštą, prisidėti prie šio darbo remiant mūsų laikraštėlį...

1940 metų įvykiai, perversmai pasaulyje ir Lietuvoje nutraukė jo leidybą. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, pradėtas leisti Tiesos Draugas Ekstra.

SVEIKINAME

Suteiktas Garbės daktaro vardas

*Fakulteto dekanas
prof. dr. David
J. Peter sveikina
kun. D. Petkūną.*

Sent Luiso Konkordijos teologinė seminarija JAV (Concordia Seminary, Saint Louis) suteikė

kun. doc. dr. habil. Dariui Petkūnui garbės daktaro vardą (*Doctor of Letters*). Kaip pažymėjo seminarijos rektorius prof. dr. Thomas J. Egger, šiuo titulu pagerbiami Liuteronų Bažnyčios Misurio Sinodo arba partnerinių bažnyčių mokslininkai už išskirtinius bei ilgalaikius pasiekimus teologijos mokslų srityje, kurie savo originaliais darbais prisidėjo prie krikščioniško tikėjimo raiškos ir sklaidos. Kun. D. Petkūną fakultetas šiuo titulu apdovanojo už mokslinius tyrimus bei publikacijas Baltijos šalių, Prūsijos ir Rusijos imperijos liuteronų bažnyčių istorijos ir liturgijos tematika bei už jo pasišventusią tarnystę Lietuvos liuteronų bažnyčioje.

Iškilminga ceremonija įvyko 2024 m. gegužės 17 d. Sent Luiso Konkordijos teologinėje seminarijoje, JAV. Jos metu kun. D. Petkūnas išreiškė nuoširdžią padėką už jo akademinės veiklos Klaipėdos universitete bei dvasinės tarnystės Lietuvos liuteronų bažnyčioje įvertinimą ir pažymėjo, kad šį pripažinimą jis vertina kaip jo nedidelį indėlį į Lietuvos liuteronų bažnyčios gyvenimą, kurioje jis tarnauja virš trisdešimties metų.

Liuteronai.lt inf.

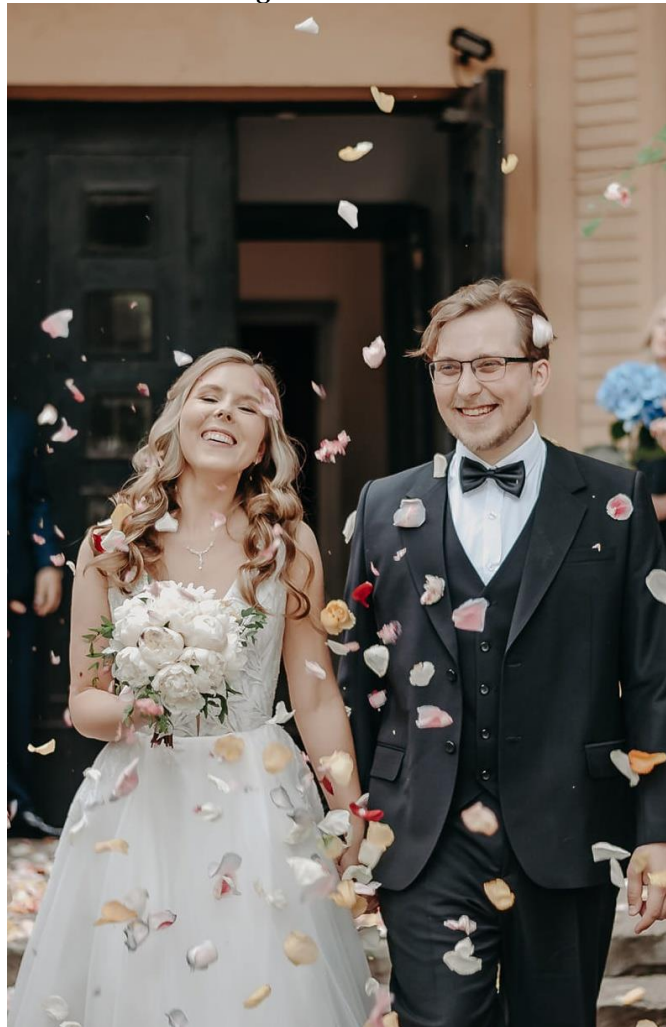
Santuokos Vilniuje ir Kaune

Vilniaus reformatų bažnyčioje sutuokti Vaiva Pelanytė ir Jaroslav Maznov

2024 m. gegužės 17 d. Vilniaus evangelikų reformatų bažnyčioje gen. superintendentas kun. Raimondas Stankevičius palaimino **Vaivos Pelanytės ir Jaroslavo Maznovų** santuoką. Vestuvėse vargonavo Rasa Mikalajūnienė, jauniems laimės, santarvės linkėjo santuokos pamaldoms susirinkę jaunųjų draugai, giminės, bendradarbiai.

Kauno reformatų bažnyčioje sutuokti vargonininkė Živilė Kudirkaitė ir Ignas Midvikis

Vestuvės – turbūt svarbiausia diena jaunos šeimos gyvenime: tądien du įsimylėję žmonės prisiekia vienas kitam mylėti ir būti kartu amžinai. 2024 m. birželio 15 d. Kauno evangelikų reformatų bažnyčioje kun. Frankas van Dalenas sutuokė vargonininkę **Živilę Kudirkaitę ir Igną Midvikį**. Susirinkę bažnyčioje jaunųjų artimieji, draugai, svečiai tapo įžadų liudininkais, sveikino porą ir kartu šventė jų meilę.

Šią nuostabią dieną žybtelėjo naujos šeimos židiny. Niekada neleiskite jam užgesti, o po dienos darbų vienas kito glėbyje mėgaukitės jo teikiama ramybe ir šiluma.

Būkite laimingi, mylėkite ir tęskite laimės kelionę!

Kauno evangelikų reformatų parapijos nariai

**Medininkų žudynių išvakarėse –
kunigo TOMO ŠERNO knygos
MUITINĖS KRONIKOS pristatymas**

Medininkų žudynių 33-ųjų metinių išvakarėse, liepos 30-ąją, Muitinės mokymo centre, įvyko Medininkų įvykių liudininko kun. Tomo Šerno knygos *Muitinės kronikos* pristatymas. Šios Knygos sutiktuvių renginys įvyko vasario mėnesį Knygų mugėje, dabar – Lietuvos muitinės darbuotojams ir kitiems vilniečiams.

nenupasakosi, tai reikia pamatyti, kurių viršelį.

Renginyje dalyvavo knygos autorius kun. Tomas Šernas, 1990-1991 m. įvykių Lietuvoje dalyviai ir liudininkai, tuo metu pavojingai trapios Lietuvos valstybinės sienos saugotojai, žmonės, kūrę Atkurtos Lietuvos institucijas ir valstybę, pirmasis jos vadovas prof. Vytautas Landsbergis, pirmasis ir dabartinis Lietuvos muitinės vadovai, 1991 m. liepos 31 d. Medininkuose nužudytų pareigūnų artimieji, Sausio 13-osios brolijos nariai, signatarai, Valstybės sienos apsaugos tarnybos ir Vidaus reikalų ministerijos atstovai.

Renginį vedė Lietuvos kariuomenės Vilniaus įgulos karininkų ramovės folkloro ansamblio *Vilnelė* vadovė Laima Purlienė, koncertavo jos vadovaujamas ansamblis, patriotiškais dainomis žadinęs prisiminimus...

Po Knygos pristatymo renginio dalyviai galėjo apžiūrėti tame pačiame pastate esančio Muitinės muziejaus erdvėse atidarytą muitinės pareigūnės Aurelijos Kačinskienės netradicinių, įdomių, sukurtų iš jau panaudotų medžiagų darbų parodą *To* vieno nuotrauka puošia Tomo Šerno knygos *Muitinės kronikos*

InfoRef_LT

ISSN 2669-18

Vyr. redaktorius gen. superintendentas
kun. Raimondas Stankevičius
Redaktorė: Dalija Gudliauskienė
Maketavo: Melanija Vasiliauskaitė
Leidiniui talkino:
Kęstutis Pulokas, Genovaitė Mikalajūnienė

Redakcija:
Pylimo 20-13, Vilnius,
Konsistorijos raštinė Vilniuje
Tel. +370 69904137, +370 655 43678
Leidėjai straipsnius taiso ir trumpina savo nuožiūra

